

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 23.

Lördagen den 15 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1939/40 under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet m. m.;

nr 6, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1939/40 under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet m. m.;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönetursberäkning för arbetsläraren Sigrid Maria Svenonius och tekniska biträdet Hanna Maria Gräns;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Aktiebolaget Jordbrukarbanken;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av den Lysekils järnvägsaktiebolag tillhöriga Lysekils järnväg;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av lantförsvarets och sjöförsvarets expensanslag;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av den kronan tillhöriga, av lotsverket disponerade Laboratoriehölen vid Kalmar;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till byggnad m. m. för ett tekniskt laboratorium;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående civiltekniska luftskyddsåtgärder vid statens kraftverksanläggningar; samt

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ett reningsverk till huvudavloppsledningen mellan Järva och Lilla Värtan m. m.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 149, till Konungen i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 251, angående åtgärder för lagring av brännolja.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 252, angående anslag till vissa kommunala läroanstalter, privatläroverk m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Granaths* motion, nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket och statens järnvägar m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 285, av herrar *Wistrand* och *Holmström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36, s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.; samt

nr 286, av herrar *Ewerlöf* och *Wistrand*, i samma ämne.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtande nr 25 och första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

Ang. understöd åt privatflyget.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt privatflyget jämte två motioner.

I en den 27 januari 1939 dagtecknad proposition, nr 80, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till understöd åt privatflyget för budgetåret 1939/40 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 234, av herr *R. Lindström* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 362, av herr *E. Hagberg* i Malmö m. fl., hade hemställts, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts berörda förslag måtte besluta, att frågan om privatflygningens organisation och statens förhållande till densamma skulle lösas i huvudsaklig överensstämmelse med de av 1937 års civilflygutredning framlagda förslagen samt att för genomförandet av dessa förslag för budgetåret 1939/40 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 564,500 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 234 och II: 362 måtte till understöd åt privatflyget för budgetåret 1939/40 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Nilsson* i Landeryd, *Pauli*, *Domö*, *Lindström*, *Carlström*, *Persson* i Falla, *Ward* och *Olsson* i Staxäng, som på åberopade grunder hemställt, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 80 samt herr *Lindströms* m. fl. motion (I: 234) och herr *Hagbergs* i Malmö m. fl. motion (II: 362) måtte till understöd åt privatflyget för budgetåret 1939/40 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 564,500 kronor.

Herr Lindström: Herr talman! Här föreligger ett ärende, som är viktigt ur både civil och militär synpunkt. Saken gäller privatflyget, d. v. s. den civila flygverksamhet, som inte drives för en regelmässig flygtransports skull, utan som hittills har haft en övervägande sportbetonad karaktär.

Ett väl utvecklat privatflyg kan få en stor betydelse för samhället i olika avseenden. I Sverige ligger privatflyget ännu i sin linda, beroende i hög grad på att statsmakterna gjort ofantligt litet för att understödja detsamma. Andra

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

stater ha insett sakens vikt och givit privatflyget ett mer eller mindre kraftigt stöd. Den, som är närmare intresserad av att veta, hur man i främmande stater har skött ifrågavarande ting, kan läsa om det i civilflygutredningens betänkande.

Det förslag, som nu framlagts av regeringen, går ut på att för utbildning, som berättigar till erhållande av s. k. A:2-certifikat, skola årligen 100 flygare i åldern 18—24 år få stöd genom ett statligt bidrag av 700 kronor för varje certifikat. Förslaget innebär vidare, att 60 flygare, som förvärvat sådant A:2-certifikat, skola kunna erhålla bidrag med 500 kronor för 15 timmars fortsatt flygträning. Och slutligen innebär förslaget, att staten skall lämna bidrag med 60 procent av inköpspriset till inköp av sex skolflygplan, som skola användas vid de skolor, vilka sköta utbildningen.

För att erhålla ett A:2-certifikat skall man ha utbildat sig till flygare under minst 25 timmars tid, därav 15 timmar under ledning av en lärare, som skall vara med i maskinen, och 10 timmar såsom ensam förare i flygplanet. Dessa certifikat måste förlängas varje år för att förbli giltiga, och för förlängning fordras minst 7 timmars flygning varje år. Certifikatet har internationell giltighet och berättigar flygaren att medtaga passagerare.

Den ifrågavarande utbildningen är i och för sig mycket dyrbar. Den kostar 50 kronor per flygtimme, och hela den första utbildningen går alltså på minst 1,250 kronor per elev. Det är uppenbart, att det är rätt få människor, som kunna kosta på sig något sådant. Om kostnaderna för var och en äro så stora, kan man inte räkna med någon mera omfattande utbildning av privatflygare. Nu är det emellertid meningen, att staten för den första utbildningen skall bidraga med 700 kronor, och eleven får alltså själv betala 550 kronor. Det innebär ju en ganska väsentlig lättnad för eleven, men även en kostnad av 550 kronor är ganska betungande.

Det för närvarande bedrivna privatflyget bygger utslutande på det enskilda intresset, och det befordras framför allt genom de flygklubbar, som bildats på många platser i vårt land och som omfattas med ett stort intresse av människor inom alla samhällsklasser. Det är därför mycket tacknämligt, att Kungl. Maj:t har föreslagit ett så pass kraftigt understöd åt de människor inom denna folkrörelse, som håller på att uppstå, vilka verkligen vilja utbildas till flygare. Men den utbildning, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition, är i alla fall ganska bristfällig, och det är just Kungl. Maj:ts förslag, som nu förordas av utskottsmajoriteten. Vid utskottets utlåtande har emellertid fogats en reservation, i vilken påyrkas, att riksdagen redan i år skall gå ett stycke längre än Kungl. Maj:t föreslagit. Reservanterna ha upptagit ett förslag, som civilflygutredningen utarbetat och som går ut på att man utom det understöd till en första utbildning, som Kungl. Maj:t har föreslagit, även skulle skapa en central statlig flygskola för vidare utbildning av privatflygare. Detta förslag skulle, om det går igenom, draga en kostnad utöver Kungl. Maj:ts förslag på 364,500 kronor om året.

Civilflygutredningen har lagt fram ett förslag till en sådan central flygskola. Utredningen har rört sig med tre alternativ. Det s. k. A-alternativet avser det sista utvecklingsstadiet av skolan och drager relativt stora kostnader — skolan skulle enligt detta förslag bl. a. ha sin egen flygplats. Enligt alternativ B, som huvudsakligen har samma omfattning som A-alternativet, skall skolan vara förlagd till ett flygfält, där befintliga byggnader kunna användas. Slutligen har utredningen framlagt ett C-alternativ, som avser en första utbyggnad av skolan, ganska blygsam till en början och snarast utgörande ett försöksstadium, varunder man kunde samla de praktiska erfarenheter, som behövdes för skolans vidare utveckling.

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

Om man skapar en central flygskola, kan man få till stånd en verklig flygutbildning, som skulle ge staten den mesta valutan för de pengar, som den nu ämnar lägga ut på den förberedande flygutbildningen. Vid en central flygskola skulle man kunna utbilda mera kompetenta flygare, och allt flera intresserade personer skulle kunna komma över amatörstadiet. Man skulle få flera krafter, som kunde användas för ansvarsfullare uppgifter av ifrågavarande slag.

Militära myndigheter ha också uttalat sig för upprättandet av en central statlig flygskola. Chefen för försvarsstaben har betonat angelägenheten av att en sådan skola kommer till stånd så snart som möjligt. Chefen för flygvapnet har gjort detsamma. Den senare önskar emellertid, att den centrala skolan skall underställas honom, d. v. s. få en huvudsakligen militär prägel. Enligt det förslag, som här föreligger, är det däremot meningen, att det skall vara den civila luftfartsmyndigheten inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som skall ha uppsikt över den civila flygutbildningen.

Denna differens i meningar beträffande frågan, under vilken myndighet den civila flygutbildningen skall sortera, har utskottsmajoriteten använt som ett argument, då den försöker bevisa, att det, innan man sätter i gång en sådan skola, måste företagas en ytterligare utredning. Utskottsmajoriteten synes därvidlag inte ha i tillräckligt hög grad beaktat, att chefen för försvarsstaben, som i princip håller med chefen för flygvapnet, betonat, att det viktigaste nu icke är att bestämma, vilken myndighet som skall sköta om och kontrollera verksamheten, utan det mest betydelsefulla och det mest trängande är, att skolan kommer i gång så snart som möjligt. Departementschefen och utskottsmajoriteten ha också betonat, att utvecklingen inom en nära framtid skall ha nått därhän, att vi måste ha en central flygskola, men de vilja som sagt inte fatta beslut därom i år, utan önska, att ytterligare utredningar om problemet skola företagas. För min del tror jag icke, att ett sådant tillvägagångssätt riktigt passar i den nuvarande situationen. Man må komma ihåg, att frågan även ur försvarssynpunkt är viktig. Den togs upp först av 1930 års försvarskommission, den behandlades av 1936 års riksdag och det betonades då, att det för utbildning av reserver för flygvapnet krävdes en civil flygutbildning. Det var framför allt på grund av vad riksdagen då beslutade som civilflygutredningen år 1937 tillsattes. Var och en förstår, att saken är angelägen. Det finns väl knappast något område, där det under ett krig konsumeras så mycket levande kraft som inom flygvapnet, och skall man kunna upprätthålla ett någorlunda effektivt luftförsvar, måste man se till, att det finns tillräckliga reserver, d. v. s. att man har tillgång till människor, som man efter en relativt kort militärutbildning kan använda för dessa farliga och ansvarsfulla uppgifter. I betraktande av riksdagens allmänna inställning till försvarsberedskapsfrågor i dessa tider har jag åtminstone den förhoppningen, att riksdagen skall behärta vikten för vår försvarsberedskap även av denna fråga.

Man har under de förberedande diskussionerna om denna angelägenhet sagt, att utredningen om skolan är alltför bristfällig. Ja, det beror på hur stora anspråk man har. Här finns dock i civilflygutredningens betänkande en ganska omsorgsfull undersökning angående en skola enligt de olika utbyggnadsalternativ jag omnämnt, och i slutet av betänkandet finnes ett utkast till utbildningsplaner vid den centrala flygskolan, vilket säkerligen mycket väl skulle kunna användas som grundval, när det gäller att efter hand ordna de praktiska detaljerna. Riksdagen har sannolikt fattat lika betydelsefulla beslut som det nu ifrågavarande utan att den haft tillgång till mera ingående utredningar än den nu har.

Jag vill fästa uppmärksamheten på ytterligare en punkt i Kungl. Maj:ts

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

och utskottets förslag. Civilflygutredningen föreslog — och den saken ha reservanterna tagit upp — att de, som kunde erhålla understöd för den första utbildningen vid förvärvande av A:2-certifikat, skulle vara i åldern 18—30 år. Förslaget har nu begränsats till att omfatta endast åldern 18—24 år. Reservanterna tycka för sin del, att en sådan begränsning innebär en olägenhet framför allt ur den synpunkten, att ynglingar i åldern 18—24 år knappast ännu kunna befinna sig i den ekonomiska ställningen, att de av sina inkomster av förvärvsarbete kunna avstå ett förhållandevis stort belopp för privatflygning. Om man satte den övre åldersgränsen något högre, t. ex. till 30 år, såsom de sakkunniga förslagit, skulle man säkerligen bereda möjligheter för ett större antal människor att erhålla flygutbildning på sin egen och statens bekostnad, vilka annars aldrig skulle få tillfälle därtill.

En central flygskola skulle säkerligen i hög grad stimulera intresset för privatflyget och lyfta upp det på ett högre plan. Därigenom skulle också utvecklingen av den inhemska flygindustrien befrämjas. I den stad, där jag vanligen har min varelse, nämligen Göteborg, ha Götaverken börjat tillverka skolflygplan, och den privata flygklubbverksamheten har redan skapat möjligheter för en liten avsättning av plan från detta industriföretag. Det är säkerligen på det sättet, att om staten genom inrättandet av en central flygskola ytterligare stimulerade privatflyget, skulle detta i sin tur bidra till att stimulera flygindustrien här i landet. Detta har också sin betydelse i händelse av krig, då det ju är av den allra största vikt, att det finns möjlighet att inom landet tillverka flygmateriel, vilken, såsom alla veta, mycket fort förbrukas under ett krig.

För min del vill jag alltså förorda, att riksdagen redan i år beslutar att inrätta en flygskola och därigenom undviker det dröjsmål, som departementschefens och utskottets förslag skulle medföra. Vi ha möjligheter att sätta i gång med denna verksamhet snabbt, och det finns som sagt många skäl, som tala emot ett uppskov och för en omedelbar lösning av frågan.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till den reservation, som herr Nilsson i Landeryd m. fl. fogat vid utskottets betänkande.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag behöver helt naturligt inte här upptaga till behandling frågan om betydelsen av en uppmuntran av privatflyget. I den kungl. propositionen har lagts fram ett förslag om stöd åt privatflyget, som visar, att man inom regeringen uppskattar en ökad verksamhet på det området. Jag har tagit till orda här uteslutande för att yttra mig något om det förslag till inrättandet av en central flygskola, som upptagits av vissa reservanter.

De enda skäl, som anföras för tillkomsten av ifrågavarande skola, äro militära. Det kan hända, att det därtill finnes några mindre betydelsefulla skäl av annan natur, men de föras i varje fall icke fram, utan det man här fäster uppmärksamheten på är flygvapnets behov av utbildade reserver. Det är motivet till att man föreslår tillkomsten av en sådan skola.

Det är otvivelaktigt, att flygvapnet kommer att behöva flygutbildade reserver. Det är därför också naturligt, att en sådan högre utbildningsanstalt, som det här talas om, förr eller senare måste komma till stånd. Men om man nu, vilket är riktigt, ser saken ur militär synpunkt, har man anledning att ställa sig mycket tveksam gentemot det förslag, som reservanterna framlagt.

Först och främst är det självklart, att om reserver för flygvapnet skola utbildas, måste undervisningsmaterielen, d. v. s. flygplanen som ställas till förfogande för utbildningen, vara av samma slag som användes vid den militära utbildningen. Utbildningsprogrammet måste bestämmas av flygvapnet; det

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

är också ganska naturligt. Flygvapnet måste släppa till lärare; det är också ganska naturligt.

När det förhåller sig så, måste man fråga sig vad det kan vara för mening med att inrätta en civil flygskola, då i själva verket på alla avgörande punkter militära myndigheter måste ha avgörandet i fråga om dess bedrivande. En civil central skola för den frivilliga flygutbildningen verkar därför ganska omöjlig.

Men därtill kommer en annan fråga: är man alldeles övertygad om och finns det någon utredning därom, att innehavare av A:2-certifikat verkligen lämpa sig för vidare utbildning till krigsflygare? Det har man inte de ringaste garantier för. Vi skola komma ihåg, att utövarna av den frivilliga privatflygningen för närvarande rekryteras väsentligen ur två källor. Den ena gruppen utgöres av människor, som ha råd därtill och gott om tid och för vilka flygningen är en intressant sport. I den andra gruppen finner man arbetare och ingenjörer vid mycket kvalificerade mekaniska verkstäder. Nu är det mycket sannolikt, att man här säger, att när det gäller den förra kategorien är det naturligtvis mera en slump, om vederbörande lämpa sig för vidare utbildning, men att den senare kategorien borde erbjuda ett utmärkt rekryteringsmaterial. Ja, det kanske den skulle göra, men å andra sidan måste man fråga sig, om vi ha råd att taga ut just de arbetarna och de ingenjörerna till flygare i händelse av krig. Det är ju nästan lika svårt att utbilda en nitare för flygplanstillverkning som att utbilda en flygare, och därför komma vi säkerligen inte att taga en utbildad nitare vid en flygplansfabrik till krigsflygare.

Jag övergår sedan till en annan fråga. Om man går den vägen att utbilda flygare vid en central civil flygskola under, låt mig säga inemot 100 flygtimmar om året, komma dessa sedan att stå till flygvapnets förfogande vid mobilisering? Komma inte andra intressen att göra sig så starkt gällande, att man inte då kan taga de utbildade i anspråk för flygvapnets räkning? I allmänhet är det säkerligen så. Konsekvensen därav är, att när man upprättar en utbildningsanstalt för att skapa reserver åt flygvapnet, kan man inte se bort från tanken, att man måste så att säga trygga elevtillgången därigenom att eleverna infogas i värnplikssystemet. Det vill säga, att man skall kunna taga ut sådana värnpliktiga, som befinnas vara lämpliga, och utbilda dem till reservflygare, naturligtvis samtidigt som man ger möjlighet åt intresserade privatflygare att frivilligt vinna inträde vid utbildningsanstalten.

Vad jag nu anfört anser jag visa, att den här föreslagna skolan icke skulle få den betydelse för flygvapnet, som man vill göra gällande. Å andra sidan vill jag understryka, att det måste komma till stånd någonting liknande, men av en annan karaktär. Blir då inte resultatet, om kammaren här i dag skulle besluta att anslå 350,000 kronor till en liten civil flygskola, att man kastar de pengarna i sjön? Pengarna komma att användas på ett sätt, som icke ger avsedd valuta. Därför menar jag, att frågan måste ytterligare utredas. Det är dock självklart, att om ett civilt verk skall organisera en flygskola, så vill det verket ordna den så, som det tycker. Det kommer att bli ideliga kompromisser mellan verket och flygvapnet, och det är inte alls säkert, att den produkt, som framkommer, i något avseende duger att bygga vidare på. Vi få nämligen ha klart för oss, att den utredning, som verkstälts om civilflyget, icke var inriktad på eller avsåg att taga hänsyn till de militära synpunkterna. Det fanns heller ingen militär sakkunskap företrädd inom den kommittén; ingen ledamot av kommittén hade sålunda militär flygutbildning. Var och en förstår därför, att saken behöver ytterligare utredas.

Sedan kommer jag över till frågan, om vi ha tid att vänta med problemets

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

lösning. Är saken icke av så brådskande natur, att vi genast måste fatta ett beslut, även om det blir ett dåligt beslut? Det är två omständigheter, som jag i det sammanhanget skulle vilja peka på.

Den ena är, att lärarna, såsom jag förut har sagt, endast kunna tagas från flygvapnet. Det skulle vara oförsvarligt att till lärare vid en dylik flygskola utse andra personer än sådana, som gått igenom flyginstruktörskurs vid flygvapnet; dessa äro ju de enda utbildade flyglärare vi ha. Vid skolan måste även finnas lärare i militära ämnen, ty utan en militär utbildning vid sidan av flygutbildningen blir hela verksamheten utan betydelse. Flygvapnet kan emellertid under de närmaste två åren knappast avstå personal till lärare vid en skola av ifrågavarande slag. Flygvapnet befinner sig i en period av forcedrad utveckling, varvid alla krafter måste spännas. Om riksdagen här fattar beslut om den personella beredskapen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, varigenom flygvapnet får antaga ytterligare 15 kadetter utöver det antal, som förut varit medgivet, komma vi emellertid om två år att få en sådan förstärkning av flygvapnets kader, att vapnet kan avstå personal för bedrivande av en sådan utbildningsverksamhet, som det här är fråga om. Ur personalsynpunkt är det alltså svårt att upprätta en skola omedelbart.

Den andra omständigheten, som jag ville framhålla, gäller materiel frågan. Visserligen är den svenska flygindustrien stadd i en stark utveckling, men först om två år skall man efter genomförande av det förslag, som nu föreligger för riksdagen, om anordnande av krigsindustrier för flygvapnets behov, komma upp i en sådan produktion av ersättningsmateriel för flygvapnet, att det verkligen kommer att uppstå något behov av personalreserver. Under de närmaste två åren ha vi mänskligt att döma tillräckligt mycket flygutbildad personal för den materiel, som vi ha att disponera. Följaktligen finnes det icke heller ur dessa synpunkter några skäl att forcera fram en lösning av frågan.

Jag hemställer därför till kammaren att följa statsutskottets linje att låta frågan om inrättande av en central flygskola, som i så fall kan komma att bli en kombinerad militär och frivillig vidareutbildningsanstalt, gå till en ytterligare utredning. Jag är ganska övertygad om att man på den vägen når det bästa resultatet. Jag tror icke, att man vinner någonting genom ett bifall till reservationen.

Herr Pauli: Herr talman! Det är givet, att det för reservanterna måste kännas ganska nedslående att höra statsrådet och chefen för försvarsdepartementet på detta sätt bestämt avråda ifrån ett förslag, som framför allt avser att bereda möjligheter till utbildning av en reserv åt just flygförsvaret. Det förefaller mig dock, som om herr statsrådet ginge väl hårt åt den utredning, som redan föreligger, och som om han i vissa punkter, som man brukar säga, bevisade för mycket.

Den ståndpunkt, som herr statsrådet intog i organisationsfrågan, sammanfaller med försvarsstabschefens. Denne ansåg nämligen, att den centrala flygskolan bör ha en militär läggning, om den till fullo skall kunna tjäna sitt ändamål. Men det borde dock kunna erkännas, att även en skola, som anordnades efter de av civilflygutredningen uppdragna linjerna, skulle kunna få en mycket stor betydelse för utbildningen av de reserver, som flygvapnet behöver. Naturligtvis skulle utbildningen inte ur flygvapnets synpunkt bli fullständig, utan det skulle fordras en vidare påbyggnad med en rent militär flygutbildning. Men mellan den förberedande flygutbildning, som meddelas inom de frivilliga flygorganisationerna, och den kvalificerade militära flyg-

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)
utbildningen finnes ett stort mellanrum, som skulle kunna fyllas just genom en sådan civil central flygskola.

För övrigt förhåller det sig inte så, som statsrådet syntes vilja göra gällande, att de *enda* skälen för inrättande av en central flygskola äro av militär art. Det har andragits ganska välgående skäl därför även ur civilflygets egen synpunkt. Det gäller t. ex. sjukvårdstransporter och andra civila flygändamål, för vilka den tilltänkta utbildningen vid skolan skulle vara av den största betydelse. Men det är givet, att man i en tid, som den vi nu uppleva, framför allt tänkt på den nytta, som försvaret skulle kunna ha av en sådan flygutbildning. Det är väl ändå så, att också den specialiserade militärflygningen bygger på samma grundläggande principer som den civila flygningen. En så stor artskillnad föreligger inte mellan dem, att inte det militära flyget skulle kunna tillgodogöra sig de resultat, till vilka den civila flygutbildningen kommit. Det förefaller mig därför, med förlov sagt, en smula överdrivet, när talaren på statsrådsbänken förklarar, att beviljandet av medel till en central flygskola av nu ifrågakvarande art skulle innebära, att man kastade pengarna i sjön. Det kan jag inte alls förstå. Även om eleverna vid denna flygskola inte skulle bli så fullfjädrade militärflygare som ifall skolan efter ytterligare utredning organiserades på annat sätt, så skulle de dock utan tvivel få en värdefull underbyggnad för en slutlig militär flygutbildning.

När det hänvisas till att vi under ett par år framåt inte komma att behöva någon ytterligare militär personal till den flygmateriel, som vi under närmaste tid komma att kunna skaffa oss, så kan det invändas, att man i utlandet på olika håll har gjort den erfarenheten, att de hinder, som möta ett utbyggande av flygvapnet, i mindre mån ha att göra med anskaffandet av flygmateriel än med anskaffandet av utbildad personal, icke minst reserver. I England har man sedan i fjol en särskild organisation, som jag skulle tro har vissa likheter med den, som här har föreslagits från civilflygets håll; den kallas Civil Air Guard och är speciellt avsedd att skaffa reserver åt flygvapnet. I den skrift, som överste Bratt nyligen har utgivit angående de europeiska rustningarna, betygas också, att den jättelika frammarsch, som det tyska krigsflyget har föresatt sig att göra och i stor utsträckning också gör, dock i betydande grad har retarderats av att man där inte har kunnat fylla personalbehovet.

Jag inser väl, att det är mycket vanskligt att i denna situation yrka på, att kammaren skall följa reservationen, när försvarsministern själv undanber sig den hjälp, som man vill ge försvaret i form av denna centrala flygskola. Men man får å andra sidan betänka, att alla de myndigheter, som yttrat sig i denna fråga, ha varit fullkomligt eniga i anslutningen till tanken på en central flygskola. Man har vidare goda skäl för antagandet, att den utbildning, som där skulle ges, även om den inte bleve identisk med en militär flygutbildning, dock kunde bli ett gott underlag för en sådan.

Inför den utveckling vi nu bevittna på det utrikespolitiska området, kunna vi verkligen ställa oss den frågan, som även statsrådet uppställde och som det föreföll mig att han inte fullt övertygande besvarade: Ha vi tid att vänta?

Det är ju sant, att i fall som detta, där olika meningar stå emot varandra i vissa detaljer beträffande skolans ledning och organisation, bruka vi här i Sverige, ordentliga som vi äro, företa en ny utredning och handla på grundval av dennas resultat. Men frågan är, om vi i nuvarande orosfyllda läge verkligen skola anse oss ha tid att gå till väga på vårt gamla vanliga, ordentliga och systematiska — och även något flegmatiska — sätt, eller huruvida vi inte böra anse, att det viktigaste nu är, att denna centrala privatflygutbildning

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

fortast möjligt kommer till stånd efter de linjer, som 1937 års civilflygutredning har angivit. Sedan kan man bygga vidare på de erfarenheter, som komma att vinnas.

Givetvis blir det icke omöjligt att finna lärarpersonal. Visserligen inte, som statsrådet framhöll, för den rent militära utbildningen, men jag upprepar, att vad man här vill åstadkomma är icke någon speciell militär flygutbildning utan en kvalificerad civil flygutbildning, som kan tjäna såsom det nödvändiga mellanledet mellan den frivilliga, mera amatörmässiga flygutbildningen och flygkrigsskolorna. Ett sådant mellanled skulle, jag upprepar det, utan tvivel vara av största värde både för viktigare civila flygändamål och för försvaret.

Det är på grund av denna övertygelse, som jag, herr talman, trots den avkylande dusch, som försvarsministern har gett reservanterna, likväl tillåter mig att vidhålla min i utskottet intagna ståndpunkt. Jag hemställer alltså, att kammaren måtte bifalla reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag har i denna kammare vid olika tillfällen uttalat mitt intresse för såväl civilflyg och privatflyg som för utbildningen av de krafter, som där äro behöfliga. Min uppfattning överensstämde därför närmast med den, som kom till uttryck i den föreliggande motionen, då den strax efter riksdagens öppnande framlades för oss i och för underskrift. Det är då klart, att jag, så gott det var möjligt, försökte att stödja denna motion, när den behandlades i statsutskottets fjärde avdelning. Hur starkt mitt intresse för dessa spörsmål än är, kunde jag emellertid inte obetingat ansluta mig till vad som föreslås i motionen. Vid granskningen av de olika aktstyckena och av vad olika personer i ledande ställning anfört fann jag sådana meningsskiljaktigheter, att jag för min del inte vågar medverka till ett positivt beslut i överensstämmelse med motionens anda och mening.

Meningarna gå isär bl. a. i fråga om vem som skall omhänderha den centrala flygskolan, och detta är en icke oväsentlig sak, om vi verkligen en gång skola kunna nå fram till ett lyckligt resultat. Här föreslås nämligen i motionen, att chefen för flygvapnet skulle ha hand om skolan. Andra ha en annan uppfattning. Jag har den uppfattningen, att såväl flygvapnet som civil- och privatflyg behöva ha var sin skola. Bland dem, som utbildas för privatflygets räkning, får man då plocka ut de bästa och skicka dem till en skola, som skall kunna lägga grunden för deras användbarhet inom den försvarsgren, som de såsom reserver äro avsedda att tjäna. Men jag tror, att det är viktigt att ha riktlinjerna klart uppdragna redan vid denna flygutbildnings start. Jag är för min del inte säker på att resultatet skulle bli lyckat och värt de uppoffringar, som här ifrågasättas, om man skulle göra chefen för flygvapnet till ledare för just den civila flygutbildningen.

Nu hörde jag till min förvåning, att försvarsministern har den andra uppfattningen, nämligen att det är nödvändigt, att flygvapnet har hand om utbildningen vid den centrala flygskolan, eftersom flygvapnet skall släppa till lärare och annan personal. Jag är inte alls övertygad om att en sådan sammankoppling är behöflig. Ingenting hindrar väl, att denna flygskolas personal så småningom skiljes från flygvapnet för att helt tjäna den skola för privatflyget, som här åsyftas. Vi ha vid många tillfällen dryftat detta spörsmål i utredningar och utskott, och jag måste understryka, att vill man verkligen gagna den sak det här gäller, så är det ett ofrånkomligt krav, att dessa två grenar få var sin skola. Flygvapnets behov av reserver skall då kunna tillgodoses genom uttagning av dem, som vid privatflygarutbildningen visat sig bäst lämpade till sådana reserver.

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

Att en sådan tillgång på reserver är av stor betydelse, kommer säkerligen framtiden att utvisa i mer än ett avseende. Även om man säger, att flygvapnet nog kan utbilda de krafter, som behövas, så tillåter jag mig tvivla på att detta kommer att bli fallet i framtiden. Om man under kritiska förhållanden mister ett flygplan, är det lätt att skaffa ett annat, men det är långt svårare att just då i en hast skaffa en skicklig flygare, som behövs. Om vi dess värre skulle råka in i krigiska förvecklingar — vi hoppas, att det inte skall ske — blir det just genom denna privatflygarutbildning möjligt att få fram de reserver, som i allvarliga ögonblick kunna vara behövliga och nödiga.

Synpunkter som dessa ha emellertid gjort, herr talman, att vi i statsutskottets fjärde avdelning, trots att vi från början icke kunnat ansluta oss till motionärernas förslag på grund av brister, som i vissa avseenden äro väsentliga, likväl varit fullkomligt ense därom, att vi skulle skriva en sådan välvillig motivering, som kunde förmå Kungl. Maj:t att omedelbart ta upp ärendet till allvarlig granskning och utredning för att till en kommande riksdag kunna framlägga positivt förslag. Jag menar, att motiveringen också är sådan, men jag hade för min del inte tillfälle att vara närvarande vid sista justeringen, och jag tycker, att man kanske skulle kunnat göra motiveringen ännu litet bättre. Men lägger man härtill stödet från allmänheten, icke minst nu från motionärerna och reservanterna, så tycker jag att Kungl. Maj:t skulle förstå, att statsutskottet menar allvar med vad som är sagt i utskottets motivering.

För att ytterligare belysa statsutskottets intresse för denna fråga kan jag nämna, att jag själv redan i fjol, i samband med frågan om anslag till flygvapnet, var med om att få fram en motivering till förmån för civilflygutbildningen. Den då tillförordnade försvarsministern — den ordinarie var borta — uttalade emellertid här i kammaren, att man tolkade statsutskottets utlåtande på det sätt, som man angav i propositionen. Vi ville dock inte den gången uppta någon debatt om denna lilla punkt i utskottets motivering, därför att den ju var instucken i ett kanske oriktigt sammanhang — det gällde privatflyget, medan det övriga gällde flygvapnet. Vi voro medvetna om denna svaghet, men vi ville gärna ge Kungl. Maj:t en påminnelse om att vi sympatiserade med alla de strävanden, som pågå för att få till stånd en god privatflygutbildning, till nytta inte allenast för civilflyget utan även för försvarsflyget.

Det är på dessa skäl, som jag nu till sist ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag anser, att det under förhandenvarande omständigheter är det enda möjliga och riktiga. Såsom försvarsministern mycket riktigt påpekade, bör man nu inte till varje pris fatta ett beslut, om resultatet är dåligt. Jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Herrar Rickard Lindström och Pauli ha så utförligt redogjort för reservationens innebörd och den tanke, som ligger bakom den, att jag inte skall ingå på den frågan. Jag skall endast med några ord bemöta de synpunkter, som herr försvarsministern nyss framförde här i kammaren.

Om jag fattade honom rätt, som jag tror att jag gjorde, hade han den uppfattningen, att en högre flygskola förr eller senare måste komma till stånd. Det var egentligen tre invändningar han hade att rikta mot reservationen. Först och främst ansåg han, att denna skola inte borde vara civil utan militär, och att där borde finnas militärer såsom lärare, för att man skulle kunna uppnå det resultat, som ansågs önskvärt. Hans andra invändning var, att sådana lärarkrafter inte funnos tillgängliga i tillräcklig omfattning förrän om ett par år. Den tredje invändningen var, att vi inte kunna framskaffa

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

flygmateriel i tillräcklig utsträckning, förrän den industriella verksamheten om två år har kommit i full gång.

Jag förstår mycket väl, att det är en utomordentlig fördel att ha tillräcklig tillgång på militära lärare, men det måtte väl också vara av värde, att flygare utbildas i civilflyg, i den mån detta är möjligt, i synnerhet om man därvid åtminstone delvis kan ha tillgång till militära lärare. Jag tror för min del, att ifall en sådan situation skulle uppkomma, att vi här i landet måste anskaffa både materiel och flygare, så måste detta ske, även om vi inte ha till förfogande inom landet utbildade militära lärare eller här i landet fabricerad materiel i tillräcklig utsträckning. Uppkommer en sådan svår situation — och möjligheten härav kan man ju inte utesluta — så måste vi säkerligen skaffa både materiel och lärare, även civila sådana, om det inte finnes militära att tillgå, var vi än kunna finna dem, även i utlandet, om detta överhuvud taget är möjligt.

Jag tycker det är ganska underligt, att försvarsministern nu anser, att man först måste sätta i gång en utredning, innan någonting göres på detta område. Jag tror, att det är utomordentligt viktigt att redan på detta stadium göres vad göras kan för att utnyttja intresset bland civilbefolkningen vid utbildningen av flygare och att försvarets behov i detta avseende tillgodoses, i den mån det är möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Domö**: Herr talman! Det var mycket intressant att höra försvarsministern här uttala sig i den föreliggande frågan. Han anlade, såvitt jag kan förså, uteslutande militära synpunkter på frågan, och enligt min uppfattning förbisåg han alldeles för mycket den betydelse, som kan ligga däri, att ett land har ett civilflyg, som kan tjäna som en reserv för det militära.

Man skall inte underskatta det civila flygintresset. Jag erinrar om att andra länder mycket väl ha tagit vara på detta intresse. Jag vill bara peka på hur man i England — enligt ett anförande, som nyligen hölls här i Sverige av lord Londonderry — har möjligheter att för ett mycket billigt pris erhålla civil flygutbildning. Kostnaden är där 2 kronor 50 öre i timmen på vardagarna och 5 kronor i timmen på söndagarna, under det att man här räknar med en kostnad på ungefär 50 kronor i timmen för den, som vill utbilda sig till flygare.

Betydelsen av att få en sådan kår av civilflygare, som exempelvis England har, ligger väl i ganska öppen dag. Jag vill också peka på det förhållandet, att det frivilliga skytteväsendet har kommit att spela en mycket större roll i militärt avseende, än man förr på många håll har velat sätta tro till. Här föreligger en parallell: en strävan hos den civila befolkningen att tillägna sig de färdigheter, som fordras för flygning. Varför inte uppmuntra detta intresse i stället för att, som försvarsministern tycktes vilja göra, underkänna betydelsen från försvarets synpunkt av att ha tillgång på väl utbildade civilflygare?

Det var ganska egendomligt att höra försvarsministerns inställning, som, enligt vad jag kan fatta, i hög grad avviker från den, kommunikationsministern givit uttryck åt i propositionen om understöd till det civila flyget. Försvarsministern uttryckte sig mycket drastiskt om den centrala flygskolan; »det är att kasta pengarna i sjön», sade han. Såvitt jag kan fatta avsluter sig däremot kommunikationsministerns tankegång till civilflygutredningens förslag om en civil central flygskola.

Jag är rädd, att försvarsministern bevisade litet för mycket, när han sade att de, som skola utbildas till flygare, från början måste flyga samma plan

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

eller någon typ liknande den, som de sedan skola flyga i militärtjänst. Det är väl ändå en allmän färdighet i flygning det gäller att förvärva för att sedan efter en hastig trimning kunna övergå till militärflygning. Och nog måste en sådan allmän färdighet, som man räknar med att kunna ernå vid en central flygskola, ha oerhört stor betydelse även ur militär synpunkt.

Det är nog skäl i att inte i ett ögonblick bli alltför militärt betonad, därför att man råkar vara försvarsminister, utan att i stället se på sådana företeelser som det civila flyget något mera tolerant och respektfullt än försvarsministern tyckes göra för tillfället. Det måste sägas vid detta tillfälle, att läget har blivit sådant, att behovet av flygutbildad personal är så stort, att allt, som kan göras för att få ökad tillgång på sådan personal, också bör göras. Därför är det mycket önskligt, att civilflyget här får det stöd, som kommunikationsministern har avsett med av honom föreslagna 200,000 kronor, och som reservanterna i ännu högre grad vilja giva i det de, om jag minnes rätt, föreslå 564,000 kronor. Vad är det då, som betingar skillnaden mellan det förslag, som kommunikationsministern framlagt, och det, som reservanterna ha framlagt? Jo, det är i huvudsak själva anskaffningskostnaden för flygplanen, och inte äro väl pengarna kastade i sjön, som försvarsministern uttryckte det, om vi skaffa flygplan och reservmateriel för den ökade kostnad, som reservationen avser, ty dem har man väl, såvitt jag förstår, i behåll; man är väl så på det klara med hur utbildningen skall bedrivas och vilka plan, som skola anskaffas, att man i samråd med flygchefen kan skaffa sådana plan, som komma väl till pass även för förutbildning av militärflygare. Och då det, herr talman, i stort sett inte gäller annat än att skaffa fram materiel, som är tillgänglig, när man har något närmare hunnit undersöka, hur flygutbildningen bör anordnas, så tror jag, att fullgoda skäl föreligga för att första kammaren tar det steg, som ett bifall till reservationen innebär, och alltså går med på densamma.

Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen: I frågan, om det är önskvärt att utbilda civila flygare, föreligger ingen större åtskillnad mellan utskottet och reservanterna liksom icke heller, såvitt jag kunde finna, mellan de talare, som uppträtt här i dag, utan skiljaktigheten i ståndpunktstagandet rör ju fortbildningen av flygare, alltså inrättandet av en central flygskola, och därvid har inte utskottet, liksom icke heller Kungl. Maj:t, varit berett att redan nu taga ställning. Statsrådet har sagt, att det behöver företagas vidare överväganden om huru denna skola skall ordnas och var den skall förläggas — en allmän omprövning, som även skall innefatta frågan om vem som skall ha ledningen av densamma.

I samtliga de anföranden, som hållits här i dag, har likväl skymtat fram den åsikten, att utbildningen av dessa civila flygare även avser ett militärt ändamål. Det kan vara värdefullt, anses det, att, om så skulle behövas vid ofred, ha tillgång till en hel del personer, som erhållit civil flygutbildning och som kunna sättas in i försvarets tjänst. Ja, det anser även jag, men en sådan utbildning skulle ju erhållas redan när vederbörande taga A:2-certifikatet, vartill föreslås understöd av såväl utskottets majoritet som reservanterna. Det är nu endast fråga om fortbildningen, och därvidlag har ju chefen för flygvapnet uttalat en annan mening än chefen för försvarsstaben. Chefen för flygvapnet anser ju, att den här ifrågasatta centrala flygskolan icke skulle giva dessa flygare den fortsatta utbildning, eller den slututbildning, som skulle göra dem skickade att användas i försvarets tjänst, och nu har

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

chefen för försvarsdepartementet ytterligare utvecklat en hel del förhållanden, som stå i samband med detta. Han påpekade, att t. ex. flygmaterielen, maskinerna, inte är alldeles densamma inom militärflyget som i civilflyget.

Jag anser emellertid, att en central flygskola skulle få stor betydelse, ty flyget har stora utvecklingsmöjligheter och kommer att få en väsentligt större användning än hittills, och då är det ju önskvärt, ja, helt enkelt nödvändigt, att det finnes tillgång på utbildade flygare. Skulle jag därför fatta chefens för försvarsdepartementet uttalande här i dag så, att de militära synpunkterna skulle bli övervägande i fråga om fortbildningen, så kan jag inte följa honom, ty i det fallet får man visserligen giva kejsaren vad kejsaren tillhör, men icke undertrycka andra synpunkter.

Men denna min uppfattning om flyget i allmänhet eller om denna fortbildning i en central flygskola står ju ej i strid med, att jag anser, att riksdagen i dag ej bör fatta ett beslut, som föregriper en bättre lösning. Om man ser t. ex. på några av de ändamål, som sakkunniga betonat såsom betydelsefulla och av värde bli övervägande för den civila flygtjänsten, så får jag säga, att de äro inte så viktiga, att saken inte kan uppskjutas. Sakkunniga framhålla bland annat, att det är värdefullt att ha privatflygare, som kunna fylla så viktiga uppgifter som sjuktransporter, spaning vintertid efter personer, som försvunnit under fjällvandringar, upptäckter av skogsbrand o. s. v. Dessa uppgifter äro visserligen av värde, men inte äro de så viktiga, att man ur den synpunkten inte kan skjuta på frågan ännu ett år, och den ståndpunkt, som utskottet intagit, kan jag ej inse skulle nämnvärt fördröja frågans verkliga lösning.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att få begagna tillfället att yttra några ord såsom pacifist, kanske riksdagens ende pacifist, om man får döma efter vad herr Ström sade under remissdebatten: »Herr Lindhagen är för närvarande den siste på skansen.» Jag svarade, att jag är den förste på skansen, därför att jag är den ende i riksdagen, såvitt jag kan finna till min förvåning, som intresserar sig för att denna upprustningshypos bör kompletteras med något intresse för en konstruktiv plan för en internationell rättsordning för hela världens fred.

Då jag nu emellertid skall ta ställning i denna fråga, så vill jag bara ur pacifistsynpunkt och på grund av stor erfarenhet säga, att jag tror, att vare sig man tar det ena eller andra förslaget, eller bådadera, äro pengarna kastade i sjön, och jag konstaterar blott, att tre ledamöter i det parti, som i begynnelsen liksom lantmannapartiet började med parollen: »Icke en man, icke ett öre åt militarismen!», nu äro konungsligare än konungen själv. Jag deklarerar som min livliga övertygelse, att det var åtminstone ett halvt sant ord, som försvarsministern uttalade, då han förmenade, att ett bifall till reservanternas yrkande om ytterligare anslag innebure, att man kastade pengar i sjön. Vid sådant förhållande, herr talman, är det klart, att jag röstar hellre med regeringen i denna punkt, så länge jag inte kan få något medhåll för någon aktion även för den internationella rättsordningen.

Herr Lindström: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har här som vanligt hållit ett utomordentligt skickligt anförande. Men ibland kan man också bli alltför skicklig och bevisa mer än som egentligen kan bevisas, och det förefaller mig, som om herr försvarsministern skulle ha råkat ut för den olyckan i sitt anförande.

Herr Domö har redan anmärkt, att försvarsministerns senaste »militära

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)
 tjänstgöring» i mycket hög grad har gjort, att hans synpunkter äro renodlat militärt betonade. Den reflexionen gjorde också jag. Det kanske kunde vara skäl att taga reda på och beakta de erfarenheter man i detta avseende har gjort i de allra flesta länder, nämligen att, som här tidigare har betonats, man anser en civil flygutbildning synnerligen betydelsefull, när det gäller att skapa ersättningskrafter för flygförsvaret. Om herr försvarsministerns argumentering skulle vara fullkomligt genomslående, så kan man fråga sig, varför Kungl. Maj:t överhuvud taget i år har lagt fram denna proposition, som ju i alla fall ger ett finger åt privatflyget och understöder detta, som också gör det med en delvis militär argumentering, och som vidare i princip går med på den civila flygskolan. Man kan fråga sig, jag upprepar det efter herr försvarsministerns anförande, vad det överhuvud taget skulle tjäna till att komma med detta förslag, om man inte vill göra allvar, göra något effektivt av det. Då hade man lika väl kunnat låta bli att lägga fram propositionen, till dess man gjort de utredningar, som i propositionen omtalas som önskvärda.

Herr försvarsministern säger, att det finnes en linje, som när det gäller att skapa reserver för flygvapnet är betydligt bättre och effektivare, och det är att utbilda *värnpliktiga*, som lämpa sig för denna svåra och ansvarsfyllda tjänst. Jag tror också, att det är en bra väg, som jag för min del skulle vilja rekommendera försvarsministern att snarast slå in på. Men när han talade om detta, så fick jag en önskan att höra, hur snart det kommer att vidtagas åtgärder för att man just på den vägen skall kunna skaffa sig en verklig tillgång på reserver för flygvapnet.

Ja, herr talman, jag måste fortfarande säga, att jag icke är övertygad av herr försvarsministerns renodlat militära syn på en fråga, som dock även har en civil betydelse, och jag har med tillfredsställelse lagt märke till, att de, som här försvarat statsutskottets majoritetsförslag, nämligen herrarna Nilsson i Malmö och Gränebo, icke ha delat försvarsministerns extrema synpunkter utan haft ungefär samma principiella syn på frågan som reservanterna. Det är bara den skillnaden, att de båda nämnda herrarna önska vänta, medan reservanterna vilja, att det skall göras någonting snart.

Som sagt, herr talman, den oratoriska skicklighet, som herr försvarsministern här har presterat, har icke övertygat mig om att jag borde ändra mitt yrkande. Jag skall be att få vidhålla detsamma.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 98, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter

Ang. understöd åt privatflyget. (Forts.)

särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 52.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 248, angående anslag till Statens isbrytarverksamhet: Avlöningar;
nr 254, angående grunderna för statsbidrag från statens avdkningsanslag till vissa invallningsföretag vid Ume- och Vindelälvarna i Västerbottens län; samt

nr 255, angående förvärv av aktierna i Ruotivare grufaktiebolag.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 249, angående ändrad disposition av anslagsmedel till uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fångvården, m. m.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 32, angående användande av riksbankens vinst för år 1938, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets memorial nr 18, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lotteriförordning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 32, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvestering jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. räntesaisens å lån från fjäderfälånefonden.

Punkten 12.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Statens fjäderfälånefond för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I:102 av herr *Mannerskantz* m. fl., likalydande med II:168 av herr *Liedberg* m. fl., vari hemställts, att räntefoten för lån ur bland annat statens fjäderfälånefond måtte provisoriskt sänkas under budgetåret 1939/40 till 3.5 procent, samt att riksdagen för täckande av minskad ränteinkomst för i motionerna angivna fonder måtte anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor;

2) I: 224 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., likalydande med II: 337 av herr *Onsjö* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att utlåningsräntan å jordbrukets räntebärande lånefonder skulle från och med nästa budgetår sänkas till 3.5 procent.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Statens fjäderfälånefond såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor;

B) i anledning av motionerna I: 102 och II: 168 samt I: 224 och II: 337 medgiva, att räntan å lån från statens fjäderfälånefond finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Statens fjäderfälånefond såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor;

B) att motionerna I: 102 och II: 168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att motionerna I: 224 och II: 337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Granath: Herr talman! Av det betänkande, som här föreligger från jordbruksutskottet, framgår, att utskottsmajoriteten i denna punkt och en del efterföljande punkter inte har följt Kungl. Maj:ts förslag, då det gällt fastställande för ett kommande budgetår av räntan å lån från de lånefonder, som det här gäller. Utskottet har delat sig, kan man säga, i två nästan lika stora halvor: reservanterna utgöra nämligen halva utskottet, så när som på en ledamot, och den halvan, d. v. s. reservanterna, har gått in för bifall till den kungl. propositionen. Denna innebär, att samma ränta som tidigare skulle fastställas, med utgångspunkt från medelräntan för statens inlåning för kommande budgetår. Utskottsmajoriteten har däremot gått in för bifall till den motion, som föreslår sänkning av utlåningsräntan till 3.5 %.

Även om det är behjärtansvärt att få ned de räntor, som det här gäller, till en lägre procentsats, är det dock så, att enbart en sådan räntesänkning i frå-

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

ga om de fonder som avses i de här tillstyrkta motionerna, skulle medföra ett avskrivningsbehov på i runt tal 5 miljoner kronor, och skulle man gå in för att sänka räntan i samma omfattning för samtliga lånefonder, så skulle det innebära ett avskrivningsbehov av 16 miljoner, enligt uppgift som lämnats från riksgäldskontoret. Och reservanterna i utskottet ha icke ansett sig beredda att nu omedelbart gå in för en sådan sänkning, utan ha yrkat bifall till den kungl. propositionen, sådan den föreligger.

Det finnes i alla fall, enligt upplysningar, som också ha lämnats från riksgäldskontoret, för ett kommande budgetår — d. v. s. 1940/41 — utsikt att räntan, inte bara på lån från de fonder, som äro berörda i motionerna, utan å lån från samtliga fonder, kan komma att sänkas. Jag vill också erinra om, att bland de fonder, varom fråga är i de föreliggande motionerna, egnahems-lånefonden inte återfinnes, och den är dock den inte minst viktiga. Det finnes minst lika starka skäl för sänkning av räntan på egnahemslånen som på övriga lån, som det här är fråga om. Reservanterna ha emellertid, som sagt, inte ansett sig i år kunna vara med om att gå in för en så stor extra utgift som 5, eventuellt 16 miljoner kronor, utan ha gått in för bifall till den kungl. propositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Mannerskantz: Denna fråga sönderfaller egentligen i två delar. Det gäller dels att konstatera, huruvida något behov av en räntesänkning beträffande dessa utlåningsfonder finnes eller ej, dels gäller det att klara ut den principiella frågan, om det här kommer att röra sig om 5 miljoner, 16 miljoner, 90,000 eller någon annan siffra.

Vad då först angår behovet av en räntesänkning, så anser jag mig böra beröra detta, då det inom utskottet har funnits de, som förnekat, att frågan har någon nämnvärd betydelse. Man förklarade, att det är så lätt att få lån i den fria marknaden, att saken inte har samma betydelse nu som på den tiden, då flera av lånefonderna skapades. Jag tror inte, att man kan hålla före, att detta är rätt resonerat. Visserligen kan man säga, att förhållandena för jordbrukets del nu inte äro fullt så besvärliga, som de t. ex. voro under åren 1930—33, men ett faktum är, att många enskilda jordbrukare och även ekonomiska sammanslutningar togo upp stora och många lån just under den tiden, då ränteläget var ganska högt. Man har under diskussionerna angående jordbrukets stödåtgärder ofta fört som en argumentering för att man ej skulle behöva en produktprishöjning upp till 1925—29 års nivå, bland annat, att ränteutgifterna för jordbruket äro så avsevärt mycket lägre nu än för några år sedan. Jag vill då påpeka, att för enskilda låntagare, som låna sina pengar i stor utsträckning hos hypoteksföreningarna, vållade svårigheterna att hålla driften vid makt under de där svåra åren ett nödvändigt behov att öka ut sina krediter. Då samtidigt ränteläget hade gått ned något under vad det var, när det var som allra värst, så passade man också på att konvertera så mycket man kunde av de gamla lånen, även om man fick göra en viss uppoffring för att få dem konverterade. Sålunda gick flertalet jordbrukare och konverterade sina lån för tidigt. Och när de samtidigt ökade sina lån, fingo de alltså en avsevärd skuldbelastning till ett ränteläge, som visserligen var lägre än tidigare, men avsevärt högre än det nu rådande. Jag tror, att flertalet hypotekslån löpa med 4 % och $3\frac{1}{2}$ % ränta. Knappast 10 % av låntagarna ha väl lyckats utnyttja det nu rådande ränteläget, när det gäller lån från hypoteksföreningarna.

Detsamma var förhållandet med jordbrukarnas ekonomiska organisationer,

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

som just under dessa år, 1930—33, startade många stora byggnadsföretag — slakterier, mejerier, spannmålslagerhus o. dyl. — och för vilka organisationers räkning just flera av dessa lånefonder, som vi nu i dag tala om, kommit till. Det var utan tvivel ett mycket gott stöd, att man då fick dessa lånefonder inrättade, men nu har det stödet till stor del bortfallit både för de enskilda och för jordbruksorganisationerna. Det är visserligen sant, att man kan på annat håll få lån billigare, men det är vissa svårigheter att göra det. En jordbrukareorganisation eller förening, som vill ha ett lån för ett spannmålslagerhus t. ex., måste, för att kunna få det lånet i en vanlig kreditinrättning, skaffa borgenssäkerhet, och det gör, att t. ex. styrelseledamöterna eller andra ofta få sätta sina namn under miljonbelopp, och det var just för att man skulle kunna slippa en sådan olägenhet, som lånefonderna inrättades, där staten tager in-teckningar till högre belopp än vad som är möjligt i den vanliga marknaden. Alla läntagarna i t. ex. gödselvårdslånefonden och täckdikningslånefonden få ju betala räntor, som äro åtminstone 1 % högre än låneräntan för dagen i den vanliga marknaden. Vidare äro jordbrukets utgifter just för närvarande ut-satta för en så stark stegring, att även det är ett skäl för att se till, att åt-minstone inte ränteutgifterna onödigt tynga utgiftssidan. Den effektiva me-delräntan för statens upplåning är för närvarande 3.79 % och har under ett helt år varit lägre än den ränta, som gäller för statens utlåningsfonder. Man kan således säga, att även om det för lån från vissa fonder är två eller tre års uppskov med räntan eller räntefrihet, så äro i alla fall med hänsyn till lånetidens längd statens villkor betydligt hårdare än den fria marknadsens.

Nu har den frågan uppstått inom jordbruksutskottet, om de principer, som riksdagen har gått in för, inte äro av den beskaffenhet, att man kan göra en provisorisk räntenedsättning för ett år, under tydligt utsägan- de av att om då inte ränteläget har möjliggjort konvertering av statens obligationslån — det finnes ett stort lån på 205¹/₂ miljoner, som går ut i december i år — ungefär till 3 %, så skulle man gå med på, att räntan finge höjas igen, ty då vore ju ränteläget på marsch uppåt. Nu säger man, att om man skulle skriva ned rän-tan för ett år, vilket vid räntesänkning från 4 % till 3¹/₂ % för de här berörda lånefonderna skulle göra en skillnad i ränteinkomst på 90,000 kronor, så skulle det dessutom fordras en kapitalavskrivning av 5 miljoner kronor. Van-liga affärsmän resonera säkerligen i stället på det viset, att skillnaden mellan den ränta, som staten ger för sin upplåning och som komme att utgöra cirka 3.6 % under nästa budgetår, och den här föreslagna räntan på 3¹/₂ % är en tiondels procent. Skillnaden i ränteinkomst blir då inte mer än 18,000 kronor, och då säger jag, att om skillnaden mellan statens ränteinkomster från dessa fonder och statens egna ränteutgifter verkligen inte uppgår till mer än 18,000 kronor, då är det väl en abderitisk väg, som vi ha slagit in på, om det skall betyda, att man måste göra en kapitalavskrivning på 5 miljoner kronor. Ingen människa, som sysslar med vare sig bankaffärer eller finanser i övrigt, kan förstå det. Och är det nu så, att man gör gällande, att riksdagen beslutat nå-gonting, som skulle utgöra ett absolut hinder, då säger jag, att jag tvivlar därpå, ty en sådan här provisorisk utväg är inte, såvitt jag vet, prövad av riks-dagen. Jag vill dock erinra om, att år 1937 sänktes provisoriskt räntorna för tre år på samtliga egnahemslån. Inom parentes sagt, är det ju uteslu-tande på grund av den väntade propositionen om egnahemslånen, som inte motionärerna nu tagit med den saken.

Ja, herr talman, en sådan här provisorisk sänkning anse vi för vår del inte kunna ha samma karaktär, som om man beslutade en allmän sänkning av räntorna. Och det är därför, som jag ej anser, att man gör något som är farligt, när det gäller principernas upprätthållande, om man här visar någon smidighet

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

från statens sida och ingriper på ett sätt, som verkligen är till hjälp, en hjälp, som också behöves, och jag skall med dessa ord, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag har ju råkat komma på den linje, som utgör majoritet i utskottet, och det har kanske på sina håll ansetts som litet konstigt, men anledningen till detta är först och främst, att det sedan många år är ett stort önskemål inom jordbrukarkretsar att få ned räntorna i statens utlåningsfonder. Detta ansåg jag mig som jordbrukare böra stödja, men jag är inte så alldeles övertygad om att det hade varit nödvändigt att företa denna åtgärd just i år, ty när man har läst igenom propositionen, finner man, att Kungl. Maj:t där har signalerat om undersökningar i tanke på att inom en ganska snar framtid kunna sänka räntorna i alla statens utlåningsfonder. Det rör sig emellertid här endast om en liten summa. Man kan ju, som herr Mannerskantz framhöll, mycket väl se bort från den där siffran på fem miljoner och i stället hålla sig till de 90,000 eller, om man så vill, till de 18,000, som det egentligen gäller för nästa budgetår. Denna summa är ju inte stor.

Räntenedsättningen spelar kanhända inte heller så särskilt stor roll för den enskilde låntagaren, som man på sina håll gärna vill göra gällande. Om vi anta, att en småbrukare har byggt en gödselstad för, låt mig säga 400 kronor eller någonting sådant, så har han fått låna 90 % av denna summa. Detta lån är räntefritt i två eller kanske tre år, och räntesänkningen under de kommande åren betyder inte så värst mycket för honom — det rör sig om en skillnad på 1 krona eller 1:50 om året. Ur denna synpunkt spelar saken kanske inte så stor roll, men jag tyckte i alla fall, att det ligger ganska mycket i önskemålet att snarast få ned dessa räntor. Det är av den anledningen, som jag i utskottet följt motionärerna, och jag kommer också här i kammaren att rösta för den linjen.

Herr Anderberg: Herr talman! Då jag deltagit i detta ärendes behandling i jordbruksutskottet, ber jag att ytterligare få motivera, varför jag ställde mig på den linje, som reservanterna här företråda.

Vi äro nog lika besjälade som utskottsmajoriteten av önskan att få ned räntan på lån från dessa lånefonder, men vi ha inte ansett det vara möjligt att i det läge, som frågan nu befinner sig, göra den framstöt, som här har påyrkats från herrar Mannerskantz' och Liedbergs sida. Vi ha ansett, att man borde överlämna åt Kungl. Maj:t att se till att därest en räntereduktion skall genomföras, densamma ej bör begränsas till *vissa* utlåningsfonder utan bör omfatta samtliga räntebärande fonder med fasta räntesatser. Motionärerna ha endast föreslagit räntenedsättning för 14 av de 44 lånefonderna. En av de allra största som undantagits är egnahemslånefonden. Beträffande denna har kommit ett särskilt förslag från Kungl. Maj:t.

Det är huvudsakligen två anledningar, som gjort, att jag ställt mig på reservanternas linje. Jag har för det första ansett, att man bör behandla alla lånefonder lika. Man kan inte bryta ut nionde huvudtitelns lånefonder och där tillämpa lägre ränta än för de övriga fonderna. Man kan inte heller anse det vara riktigt, att en så stor lånefond som egnahemslånefonden behandlas på ett särskilt sätt. I den framlagda kungliga propositionen nr 236 säger jordbruksministern, att enligt vad han inhämtat av chefen för finansdepartementet kommer en utredning att verkställas rörande förräntningen av de statliga lånefonderna, varvid komma att undersökas möjligheterna för en nedsättning av räntorna å lån från dessa fonder.

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

Reservanterna anse det inte orimligt, att man ett kommande år, sedan förhållandena beträffande statens inlåning kunnat ändras genom konvertering till lägre räntesats, sätter ned räntorna när det gäller lån från dessa fonder. Medelinlåningsräntan är för närvarande 3.85 %, och lägger man till viss expeditionskostnad, kommer man upp i 4 %. Genom den konvertering, som enligt meddelande från riksgäldskontoret kan ifrågakomma under det kommande året, finns det ju möjlighet till att motionärernas önskemål kan bli effektuerat nästkommande år.

Jag vill för det andra erinra om att dessa låntagare också ha en hel del fördelar som andra låntagare ej ha. De åtnjuta räntefrihet två eller tre år, och de få höga lån, högre än man kan få i banker. Därför kan man anse, att det kan vara rimligt, att man ytterligare ett år vidhåller nu gällande räntesatser.

Vidare är det ju så, att när man tagit dessa långfristiga lån, har man givetvis räknat med den ränta, som gällde vid det tillfälle, då lånet togs. I betraktande av de bättre förhållanden, som nu råda för jordbruket, kan det därför inte anses orimligt, att dessa bestämmelser få gälla även under förestående budgetår.

Med stöd av vad jag sålunda framhållit ber jag att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr von Stockenström: Frågan om nedsättning av räntan från de här fonderna har ju varit före vid flera tidigare riksdagar, men något beslut har inte fattats, utan man har avvaktat den tidpunkt, då det inte skulle behöva bli så stor påfrestning att genomföra en dylik i och för sig önskvärd räntenedsättning. Det kan i längden inte vara rimligt, att räntan på de statliga lånefonderna ligger ett stycke högre än den ränta, till vilken man kan låna i olika penninginrättningar. Detta har ju också lett till att en del av dessa fonder, som äro avsedda för produktiva ändamål, inte kommit till någon vidare stor användning under senare år.

Det kan invändas, att när ränteläget är sådant, att man kan låna billigt i banker och sparbanker samt jordbrukskassor, så är det kanske inte så nödvändigt, att staten tillhandahåller medel. Det kan kanske medges, att detta gäller i fråga om en del av de ändamål, för vilka fonderna äro inrättade. När det t. ex. gäller uppförande av större anläggningar, som kunna utgöra realsäkerhet för ett lån, går det i allmänhet att i de olika enskilda penninginrättningarna få lån med lägre ränta än lån från de statliga lånefonderna. I sådana fall kan man kanske tycka, att behovet av lån från dessa fonder inte är så stort. Men å andra sidan finns det flera andra ändamål, för vilka fonderna äro inrättade och som avse smärre förbättringar, t. ex. gödselvärd, täckdikning och annat. Där kan man inte gärna gå och låna hos de olika penninginrättningarna, och därför är det mycket önskvärt, att staten träder till och tillhandahåller lån på billiga och gynnsamma villkor. Det gäller också i fråga om en hel del av dessa fonder, att amorteringsfrihet medges under vissa år, varpå sedan följer en amortering under längre tid. Ur den synpunkten blir alltså lånet fördelaktigt.

Jag menar därför, att det är rimligt, att när nu staten har lagt upp dessa lånefonder, skola också räntesatserna vara sådana, att de inte ligga högre än för lån, som man kan ta upp på andra håll.

Nu har det ju anförts, att man räknar på att redan nästa år skall den effektiva medelräntan å den fonderade statsskulden ha sjunkit till 3.5 %, och om man väntar till dess, skulle man utan någon förlust eller avskrivning på något sätt kunna företa en räntesänkning. Det anføres av reservanterna, att om man redan nu skulle vidta en räntenedsättning, skulle det föreligga ett av-

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

skrivningsbehov för dessa fonder på inte mindre än 5,000,000 kronor. Det är en ganska egendomlig beräkning, ty det skulle väl innebära, att om man i år skrev ned fonderna med fem miljoner därför att man under ett års tid får $\frac{1}{2}$ % lägre ränta än man borde ha, så skulle man nästa år, när avkastningen blir lika stor som den effektiva medelräntan, få skriva upp fonderna igen med fem miljoner. Det tycker jag förefaller ganska egendomligt. När vi nu gått och väntat så länge på att få en rimlig räntenedsättning på dessa fonder, tycker jag, att man inte borde dra sig för att ta steget fullt ut redan nu. Det blir en liten förlust, men den borde kunna täckas på annat sätt utan avskrivning på fonderna, då man ju ändå kan räkna på att från och med nästa år kommer den effektiva medelräntan att bli just ungefär så stor som räntan på lån från dessa fonder, om man sätter ned den till $3\frac{1}{2}$ %. Jag tycker därför inte, att det borde möta några statsfinansiella betänkligheter att redan nu göra denna lilla räntesänkning. Man kan säga, att det i någon mån är ett föregripande av vad som kanske kommer att ske nästa år i alla fall, men med hänsyn till det syfte, fonderna skola fylla till produktionens befrämjande, tycker jag, att man inte bör hysa tvekan att redan nu företa denna lilla sänkning på det sätt som utskottsmajoriteten har föreslagit.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag har egentligen inte mycket att tillägga till vad som har sagts från reservanternas sida, eftersom de gå på Kungl. Maj:ts linje, men jag kan kanske ändå få sammanfatta de skäl, som gjort, att regeringen ännu inte ansett det vara möjligt gå på den linje, som utskottsmajoriteten vill. Alla äro ju ense om att det är önskvärt med lägre räntor — ja det är kanske för mycket sagt, ty även på den punkten kan det finnas delade meningar, men jag tror att de, som talat här för att nu inte sänka räntan, dock alla äro överens om att det är önskvärt, att jordbrukarna få så låga räntor som möjligt på sina lån. Så till vida råder det inte någon meningsskiljaktighet, men när det blir fråga om hur det skall göras, kommer man inte ifrån, att det inte kan ske godtyckligt. Man måste ha något slags regler för hur staten skall sköta sin utlåning i förhållande till sin inlåning.

Det är nog riktigt, att man inte får ta de där siffrorna på fem eller sexton miljoner, som det skulle kosta att sänka räntan, alldeles efter orden, men en sak är klar, och det är, att om man sänker räntan under den genomsnittliga inlåningsränta, som staten betalar, så komma vi i fortsättningen att ha att välja på två alternativ: antingen att återigen höja den eller också att börja med avskrivningar av den del av utlåningen, som icke är räntabel. Jag vill erinra om att i den nya proposition om egnahemslån, som nu är framlagd, har man såvitt jag förstår under allmänt gillande gått ut ifrån att just för att befrämja denna verksamhet skall man icke låta den innebära någon subvention, utan man skall hålla räntan så låg som är förenligt med statens inlåningsränta. Om man nu skulle sänka räntorna under denna nivå, har man gått från den linje, som man väl ändå i längden torde få anse vara den klokaste. Ja, invänder man, men det spelar ju inte någon roll, om det sker för ett år; ifall det nu skulle visa sig, att man får de låga räntorna nästa år, så har ingen skada skett. Nej, det må vara sant, men för den händelse det icke skulle visa sig, att man i det nuvarande ovissa ränteläget kan sänka alla utlåningsräntor med $\frac{1}{2}$ %, kommer man inte då i en ganska obehaglig situation, när man efter detta år får höja räntorna igen? Jag undrar, om det inte skulle verka mera stötande för dem, som skulle fått denna lilla hjälp under ett år, om man skulle gå tillbaka på det sättet. Jag hoppas, att det

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfälånefonden. (Forts.)

skall finnas utsikter att komma ned, och i den egnahemsproposition, jag nyss nämnde, har ju utlovats en översyn av inlåningen och utlåningen för att undersöka de möjligheter, som finnas att över lag komma ned till den lägre räntan. Det förefaller mig, som om man i ett sådant läge gjorde även jordbrukarna den bästa tjänsten, om man sade: Ni får vänta, tills denna allmänna utredning är klar, så få vi se, vad som kan göras. Det skall inte fattas någon ting i den goda viljan att se till möjligheterna att komma ned så långt som det överhuvud taget är förenligt med statens upplåning och alltså så långt som det väl i längden är förenligt med dessa låntagares verkliga intresse.

Jag tror ändå, att det är skäl, att man inte minst i denna kammare kommer ihåg, att har man lagt upp vissa linjer för statens sätt att sköta sin utlåning, så är det inte trevligt att tillfälligtvis på en viss punkt i viss utsträckning gå ifrån dem. Även om jag inte brukar tala så mycket om sund ekonomi, skulle jag vilja säga, att det i längden för det, som vi alla kunna enas om är sund ekonomi, nog är nödvändigt, att man håller fast vid en linje, som man en gång slagit in på. Vill man lämna den linjen, skall man göra det med öppna ögon och efter utredning om konsekvenserna. Jag tror därför i detta läge, att första kammaren gjorde även dessa låntagare en tjänst, om den inte följde utskottet utan Kungl. Maj:t, d. v. s. reservanterna.

Herr **Björnsson**: Herr talman! Efter vad som sagts skulle knappast mer behöva tillfogas. Jag skall bara be att få lägga en synpunkt på denna sak, som såvitt jag vet inte kommit fram.

Den utlåningsverksamhet, som staten här bedriver, är som bekant ett led i statens normala näringspolitik, ett led i den politik, som syftar till rationalisering av vårt jordbruk på olika håll. Man vill inrikta t. ex. fjäderfäaveln på ett sådant sätt, att den blir lönande. Då har man funnit, att det kräves viss organisation och vissa uppsamlingsmetoder, som kunna ge ett gott resultat för fjäderfäodlarna. Då man knäsatte en sådan politik, har man naturligtvis tagit hänsyn till att det kan ordnas genom anslag, genom tekniska åtgärder, man föranstaltar om propaganda, man lämnar ut ritningar o. d. till anläggningar, gör upp planer för sättet att sköta en organisation o. s. v. Sedan kompletterar man detta med möjligheten att erhålla lån. Den delen av politiken är naturligtvis närmast att betrakta som en ren bankverksamhet. Det man då lånar ut är pengar, som staten själv har lånat in. Om staten lånar in pengar till 3.85 % och sedan skall låna ut dem till 3.5 %, och om man skall göra anspråk på att detta skall anses vara en bankverksamhet, då är det en sådan enligt typen Ebberöds bank, och jag tycker inte det är riktigt lämpligt, att staten skapar en sådan bankinrättning. Intill dess staten kan låna upp pengar billigare än nu, tycker jag, att räntesatsen för sådana här lån bör av rent principiella skäl hållas uppe vid minst samma höjd som räntan för statens inlåning.

Det enda skäl, som här har anförts till förmån för en sänkning omedelbart och utan sammanhang med en hel del saker, som obestriddligen höra samman härmed, har anförts av herr Andersson i Bussjö, som sagt, att det är ett allmänt önskemål bland jordbrukarna. I den mån det är ett skäl, kan jag inte på något sätt jäva det. Det är naturligtvis ett allmänt önskemål bland jordbrukarna att komma ned till räntesatsen 0, men det är ett skäl, som har mycket liten bärkraft, så länge man vill upprätthålla kravet på en principiellt riktig finansverksamhet från statens sida. Jag misstänker emellertid, att det utom hänsynen till allmän näringspolitik i detta också har inmängts mera känslöbetonade skäl av samma art som de, vilka bottna i jordbrukets kris, vilken ju trots allt dock är i väsentlig grad övervunnen. Om man skall genom-

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfållånefonden. (Forts.)

föra en sådan här räntesänkning helt plötsligt och utan tillräcklig utredning som ett led i den allmänna jordbrukshjälpen, så är det enligt min mening ytterligt förkastligt. Jordbruksregleringen är redan nu så svåröverskådlig, att det är utomordentligt svårt att bedöma verkningarna av det ena eller det andra. Jag tror inte, att man skall komplicera saken ännu mera genom att ytterligare stödja jordbruket så där i allmänhet med en åtgärd, som har relativt liten betydelse. Om jag ser frågan från denna synpunkt, kan jag inte förstå, hur t. ex. just herr Mannerskantz vid ett tidigare tillfälle kunnat gå emot de mindre jordbrukarnas intressen i en fråga, som speciellt berör dem. Jag vill erinra om att om man vill gynna äggproduktionen, finns det ett sätt, som är oerhört mycket effektivare än alla andra. Det är att undvika åtgärder, som fördyra hönsfodret. Sådana åtgärder som att t. ex. höja importavgiften på majs eller priset på inhemskt foder till förmån för några relativt få större jordbrukare skada äggproducenterna, och jag erinrar mig mycket tydligt, hur herr Mannerskantz, då det gällde åtgärder på det området, var väldigt intresserad av att höja foderpriset. Det gällde den gången havre, men priset på havre är ju reglerande för t. ex. priset på korn och andra fodermedel, som användas i äggproduktionen. Jag är säker om att om herr Mannerskantz ville hjälpa äggproducenterna på ett effektivt sätt, skulle han inte gå in på denna metod utan ta till helt andra och mycket verksammare medel och koncentrera hjälpen på en punkt, där man kan bedöma, vad den får för verkan.

Sedan vill jag erinra om de skäl, som herr Anderberg särskilt strök under. Det är ju rätt besynnerligt, att man bryter ut ett fåtal fonder av dem som intressera jordbrukarna och lämnar kvar — utom de övriga jordbruksfonderna och dessutom fonder, som intressera alla medborgare. Det är nämligen inte bara jordbrukarna i detta land, som önska få lägre räntor, utan allt vad låntagare heter.

Det behövs en utredning. Det bevisas inte minst därav, att motionärerna i sin iver i hastigheten fått med ett krav på sänkning av räntan för en lånefond till kaninavelns stödjande, där räntan redan är noll. Motionärerna ha alltså hemställt, att räntan för lån ur kaninavelslånefonden skall sänkas till 3.5 % och att det skall anslås 125,000 kronor för att möjliggöra den räntesänkningen. Men det behövs inga pengar för att sänka räntan till 3.5 %, när räntan redan på förhand är noll. Jag tycker detta är ett litet exempel på hur motionen kommit till, som visar, att det kan vara skäl att vila på hanen, till dess statens utlåningsverksamhet efter utredning kan läggas upp efter rimliga ekonomiska principer.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Som framgår av utskottets utlåtande har jag icke deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, men jag har begärt ordet för att tillkännagiva, att om jag deltagit i behandlingen, skulle jag med all säkerhet ha tillhört utskottsmajoriteten. Jag tycker det är riktigt, vad utskottet anfört här, att en sänkning av räntan å lån ur ett flertal utlåningsfonder bör ske, så fort som det blir lämplig tid därför, och vidare att dessa fonder, som ju skola tjäna allmännyttiga ändamål, icke böra ha högre ränta än man behöver betala vid lån från annat håll.

Det är ganska egendomligt att höra på de argument, som här anförts från talarna för reservanterna. Så säger ju t. ex. herr Granath, att om man nu ginge med på dessa motioner, skulle det bli allt för kostsamt för staten och komma att röra sig om ett belopp på ända upp till 16 miljoner kronor. Jag

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)
vill då fästa uppmärksamheten på att denna räntesänkning endast skulle gälla som ett provisorium och endast för ett år, ty man är ju beredd att gå in för en räntesänkning, sedan denna utredning, som det här talas om, kommit till stånd. Kostnaden skulle vid sådant förhållande utgöra, om jag är riktigt underrättad, omkring 90,000 kronor. Men å andra sidan anföres det från herr Anderbergs sida som ett skäl, varför man icke kunnat gå med på motionerna, att man icke yrkat nedsättning i räntan för övriga utlåningsfonder utan endast för dem som lyda under nionde huvudtiteln. Jag vill om den saken säga, att det torde föreligga betydligt andra förhållanden i ekonomiskt avseende för låntagarna från de fonder, som lyda under nionde huvudtiteln, än för låntagare från flertalet övriga fonder.

Herr Björnsson sade också, att det inte kan vara riktigt att gynna jordbrukarna enbart. Men det talet ha vi ju hört så många gånger förut, att jag tror det inte tarvas några ytterligare argument emot det. Jag tror det är riktigt, att en räntesänkning nu bör komma till stånd, ty den stora allmänheten, d. v. s. jordbrukarna ute i bygderna, som denna sak ju närmast berör, har väldigt svårt att förstå, att man skall betala högre ränta, när man lånar pengar från dessa statens utlåningsfonder, än man kan låna till på annat håll.

Jag ber alltså, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sederholm: Det är ju klart, som herr Björnsson sade, att denna utlåning från jordbrukslånefonderna är en form för stöd åt jordbruket vid sidan av andra former. Den är inte avsedd att vara en ren subvention, men den avser att bereda jordbrukarna möjlighet att utnyttja den fördel av en billigare upplåning, som staten har, jämfört med de enskilda. Denna tanke har fått en mycket klar och aktuell belysning genom det förslag som nu föreligger om att egnahemslånen skola löpa med en ränta, som utgör medeltalet av statens upplåningsränta för de tre sista åren. Där vill man alltså grunda utlåningen inte på den faktor, som här talats så mycket om, nämligen vad statens samtliga ränteutgifter motsvara, utan helt enkelt på den ränta som löper för det år, under vilket utlåningen sker, och de närmast föregående åren. Detta medför ju en anpassning till det aktuella ränteläget, som jag anser vara fullt riktigt och naturlig och inte så stelbent och byråkratisk som den princip, som hittills hävdats från regeringens sida och nu även från reservanternas.

När vi skola tala om att man skall driva detta som en bankrörelse, är det ju rätt rimligt, att man tänker: hur göra bankerna i fråga om räntesättningen på sina lån? Ja, inte går en bank och säger: »Vi ha ett förlagslån, som vi få betala 5 eller 6 % på; vi räkna efter, vad pengarna stå banken i, och sedan aptera vi vårt ränteläge vid utlåningen därefter.» Så sker inte, och så kan inte ske, ty det skulle bli en vild konkurrens mellan bankerna i fråga om räntorna, om den ena hade dyrare och den andra billigare pengar, utan de följa det allmänna ränteläget och sätta räntorna efter detta, oberoende av vad de ha för inlåning och vilket pris de betala för sitt kapital. Det är också rimligt, synes det mig, att när jordbrukarna nu skola få utnyttja fördelar av statens upplåning i form av sådana här lån, de få göra detta i anpassning till det aktuella ränteläget för statens inlåning och i varje fall icke belastas med högre inlåningsräntor, som kanske till största delen eller helt och hållet belöpa å lån, som tagits för helt andra ändamål än för att förse jordbrukarna med pengar. Det synes mig därför vara fullkomligt rimligt och riktigt, att räntan på dessa lånefonder anpassas efter det aktuella ränteläget på ett vida smidigare och naturligare sätt än nu sker.

Det är en konstruktion, när man säger, att man skall skriva ned lånens ka-

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfälånefonden. (Forts.)

pitalvärden med hänsyn till det aktuella ränteläget. Detta förekommer naturligtvis inte alls i en vanlig bankrörelse. Hur det sker i Ebberöds bank, känner jag inte, men i en vanlig bankrörelse anpassar man i varje fall inte fondernas bokförda värde efter ränteläget och skriver upp dem eller skriver ned dem efter det rörliga ränteläget.

Nu är det en rimlig önskan och en rimlig fordran från jordbrukarna, inte att räntan skall sättas ned till noll utan bara att den skall bestämmas så, att statens lån åtminstone icke bli dyrare än man skulle kunna få dem på den allmänna marknaden vid nuvarande ränteläge. De borde snarare vara något billigare med hänsyn till att staten kan låna billigare, men i varje fall anser man att de icke böra bli dyrare, och det är denna önskan, som tagit sig uttryck i dessa motioner som kommit fram och som vunnit utskottets bifall på sätt som skett — man kunde även tänka sig, att det hade skett på annat sätt.

Med hänsyn till de skäl, jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Detta är en fråga, som icke blott berör dessa detaljer utan har en högre utsikt över sig, som icke får förbises. Här ha vi nyligen fått en kungl. proposition, som anges avse statens egnahemsverksamhet. Bläddrar man litet i denna proposition, skall man finna, att det är en proposition om statens egnahemslåneverksamhet, och tittar man närmare på den, så finner man att det är fråga om statens egnahemslåneverksamhet på landsbygden, d. v. s. för jordbruket. Men samtidigt tillåter och uppmunttrar staten — kanske för att man skall bli av med en mängd folk på landet, som kommer med sådana här fordringar — att det till Stockholm årligen invandrar 15,000 personer från det övriga riket, och sedan skola vi här i stadsfullmäktige bygga en medelstor svensk stad varje år för dessa till staden inflyttande utan någon hjälp ifrån staten, som pålägger oss denna gränslösa börda. Detta har också lett till att vi, som nu ha lantegendomar, där vi skulle verkligen införa en egnahemsrörelse också för städernas innebyggare och i all synnerhet för storstädernas innevånare, nu ha fått höra en paroll, att dessa lantegendomar skola bebyggas på samma sätt som staten gjorde på Gärdet, där det bara gällde att som en vanlig enkel, jag skulle nästan vilja säga simpel jobbare få största möjliga betalning för tomterna för att sedan använda pengarna till statens kanoner eller annat.

Jag kommer att vid den propositionen väcka en eller flera motioner, jag vill fästa lantmännens uppmärksamhet på att motionstiden utgår om onsdag och att det är viktigt, att en sådan kvaacksalveriproposition i vissa delar inte får ligga som en helgedom från regeringen över folket. Faran med socialdemokratien är väl för närvarande, att den av förhållandenas makt blivit inskränkt till den industriella sociala frågan, till lönearbetarklassens problem. Där gör den storartade insatser, men när det gäller jordbruket, bli de mindre, och jag vill inte tala om världsfreden, som också är närmast en jordfråga; då äro vi så det förstår bakom flötet. Men det är inte socialdemokraternas fel. Kanske socialdemokratien gått för fort med att bilda samlingsregeringar, innan den blivit klar med jordfrågans största problem.

Jag fick ett brev för ett par år sedan från en jordbrukare i Norrland. Han skrev: »Borgmästare Lindhagen! Här kan vi få lån hur mycket som helst och till nästan vad som helst, men vi digna under räntorna och amorteringarna.» Jordbruket, som nu inte har det så förspänt som industrien i vår maskinella tid, behöver få lättnader i någon mån, men kommer man på detta sätt från den industriella socialdemokratiens sida och påyrkar likformighet

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

över hela linjen d. v. s. ett fortsatt nedtrampande av jordbruket, kommer man att gräva sin egen grav i tidernas längd.

Detta är alltså inte någon regelfråga, och jag känner de där utredningarna. Jag känner dig, vackra mask! De leda bara till att det tillsätts en del personer, som skola hjälpa regeringen att få igenom sina propositioner. Så har det varit i alla tider, fast de nu kallas sakkunniga. På sekelskiftets tid kallades de helt enkelt kommitterade, men nu skall man bluffa med att kalla dem sakkunniga, fast de åtminstone i många fall först måste uppfostras till att lära sig förstå frågan.

När man här kommer med en liten hjälp åt jordbruket i form av en så rimlig sak, bör man väl ej lämna det till »en utredning», som bara kommer att gå i den industriella politikens tecken. Här böra jordbrukarna sluta upp kring detta försök att på denna lilla punkt avkasta sina bojor. Det är inte fråga om likformighet här utan om rättvisa även åt dem, som inte ha det så väl förspänt, som industrien har för närvarande, och därför, herr talman, kommer jag att rösta med utskottet.

Herr Ohlin: Herr talman! Som det redan har påpekats, avse ju dessa fonder liksom åtskilliga andra att lämna stöd åt låntagarna, i detta fall åt jordbruket. Avsikten har hittills varit att lämna stöd genom att ställa statens goda kredit till förfogande och göra det möjligt för låntagarna att uppnå lån på ungefär samma villkor som staten. Däremot har det ju uppenbarligen icke varit avsikten med dessa fonder eller andra liknande, att staten skulle ge en ren subvention åt de låntagande genom att låna ut med förlust. Men när man beräknar att den genomsnittliga ränta, staten själv betalar, nästa år kan sjunka lägst till 3.6 %, och om man dessutom tar hänsyn till — vilket jag gärna vill understryka att man måste göra — att dessa lånefonder ju ha att räkna med icke oväsentliga förluster, som väl i genomsnitt kunna uppskattas till åtminstone 0.2—0.3 %, så att staten i realiteten har en kostnad, som även optimistiskt räknat kommer att röra sig omkring 3.8 %, då är det klart, att om staten plötsligt lånar ut till 3.5 %, har man övergått till ren subventionspolitik. Då har man fullkomligt brutit med det som varit den grundläggande principen hittills för dessa och andra motsvarande statliga utlåningsfonder. Man inför då denna nya princip utan att, såvitt jag kan finna av utskottets betänkande, ha gjort någon egentlig utredning, om det verkligen finns skäl för att införa den just för dessa fonder och icke även för andra, och utan att det heller närmare motiveras, varför man skall införa den just under ett visst budgetår och sedan, efter vad som förefaller vara utskottsmajoritetens mening, nästkommande budgetår återgå till den gamla principen, nämligen att icke sätta räntan så att det innebär en subvention. Jag måste säga, herr talman, att det förefaller mig som om utskottsmajoriteten hade otillräckligt motiverat ett så ovanligt tillvägagångssätt.

Vidare är det ju klart, att såsom finansministern omnämnt, staten måste ha vissa regler att gå efter vid behandlingen av dessa lånefonder. Det kan inte vara lämpligt att från ett år till ett annat ändra bokföringsmetoder och sådant. Nu har staten hittills haft metoden att genomföra en viss nedskrivning av fonderna, om man sänker räntan så att det inte uppnås full räntabilitet för staten. Att då, som utskottsmajoriteten beordrar, plötsligt skjuta åt sidan denna sedan många år tillämpade statliga bokföringsmetod utan att taga upp till undersökning, vilka andra metoder man skall ha för dessa statliga lånefonder, förefaller mig vara en sådan frihet från hänsyn till nödvändigheten av vissa enkla formella regler och metoder, som inte heller kan anses försvarlig. Att

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

då i stället införa ett provisorium, där man säger: vi bry oss inte om att vi använda en annan metod än den vanliga, och vi tala inte om, huruvida vi skola ha den nya metoden i framtiden eller inte, vore märkvärdigt. Det skulle, om det realiserades, leda till oreda beträffande den statliga verksamhet, som det är fråga om.

Nu säger herr Sederholm, att enligt hans mening bör det införas en helt ny princip. Man skall inte längre gå efter den statliga *genomsnittsräntan* utan efter den ränta, som staten kan låna till nu. Det är onekligen ett mycket radikalt avsteg från hittillsvarande metoder. Tanken hittills har varit, att man skall försöka uppnå en viss *utjämning* genom att gå efter *genomsnittsräntan*, så att under tider, då staten lånar lågt, får låntagaren erlægga något mera än staten betalar på nya lån, men under tider av stigande och höga räntor få de låntagande fördelen att få låna billigare än staten gör på nya lån. Jag är inte alldeles säker på att det skulle bli så populärt i jordbrukarekretsar, ifall herr Sederholms förslag accepterades, så att man efter en eventuell räntestegring kanske om några år fick betala *högre* räntor än *genomsnittsräntan*. Det förefaller tvärtom finnas vissa skäl för att antaga, att de låntagare, som här äro i fråga, ha allt att vinna på att man fortsätter med den utjämningspolitik, som hittills följts, d. v. s. med en mera stabil räntenivå och inte en som hoppar upp och ned. I längden blir det inte någon förlust för låntagaren på att man använder denna utjämningsmetod, och låntagarna torde vara bäst betjänta med att inte få betala starkt varierande räntor.

Därtill kommer, att om man verkligen skulle gå in för denna nya metod, är det väl, såvitt jag kan se, ett rimligt krav, att det skall undersökas, om denna metod skall användas vid alla statliga utlåningsfonder av denna typ eller icke. Det är väl naturligt, att man undersöker, huruvida det är just för dessa fonder, som man skall övergå till en radikalt ny princip, eller om det inte finns andra, för vilka detta i lika mån kan vara berättigat.

Utskottets majoritet anför som skäl, att man kan vänta, att staten för budgetåret 1940/1941 skall ha en *genomsnittsränta* på 3.4 %. Man stöder sig därvid på någon uppskattning av riksgäldskontoret. För min del har jag inte utan en viss förvåning konstaterat, att det hedervärda riksgäldskontoret här synes ha givit sig ut på glatt is, vilket det tydligen gjort, i den mån nämligen inte utskottsmajoriteten går längre än riksgäldskontoret, vilket jag inte har möjlighet att bedöma. Ty det är ju i alla fall så, att ingen människa kan ha någon bestämd mening i dag rörande räntenivån i detta land år 1940 och 1941. Vi ha att räkna med en period av mycket starkt stigande statlig upplåning i framtiden. Den tiden är nu, såvitt jag kan se, snart slut, då staten praktiskt taget inte lånar något. Ingen människa kan säga, till vilken procent staten kan låna upp väsentliga belopp i framtiden. Vi måste taga hänsyn till den krigsfara, som erkännes av alla, när man diskuterar andra angelägenheter, och som onekligen kan komma att utöva ett väsentligt inflytande på räntenivån här i landet. Att alltså som utskottet utgå ifrån, att *genomsnittsräntan* skulle gå ned till 3.4 %, förefaller mig vara utomordentligt djärvt. Det betecknar en djärvhet, som vida överstiger den man brukar våga sig på vid handhavande av offentliga finanser.

Herr talman, jag kan för min del icke komma till någon annan slutsats än att reservanterna anför ett mycket starka skäl för sin ståndpunkt, att det inte nu finns någon anledning att utan närmare utredning frångå den gamla principen, att ifrågavarande utlåning icke skall innebära löpande subventioner, vidare och framför allt att man inte heller kan utan närmare utredning frångå den behandling av dessa utlåningsfonder i formellt hänseende, som sedan länge varit accepterad, samt slutligen att det inte kan vara lämpligt att göra

Ang. räntesatsen å län från fjäderfälånefonden. (Forts.)
så radikala avsteg från hittillsvarande politik beträffande ett som det förefaller skäligen godtyckligt urval av de statliga lånefonderna.

Herr Gabrielsson: Herr talman! Jag skall liksom herr Tjällgren deklarerera, att om jag varit med i jordbruksutskottet, när denna fråga behandlades, hade jag självfallet röstat för motionerna, nämligen för sänkning av räntan. Man hade ju knappast trott, att när socialdemokraterna skulle komma till makten, de skulle genomföra så stela former i statsförvaltningen, att man inte skulle kunna sänka räntan och följa med tidsläget. Det är ett faktum, att nu är ränteläget och även statens inlåningsränta betydligt lägre än tidigare, och då är det allt skäl i världen att i denna fråga följa med och sänka räntan, så att den något så när motsvarar den som man får betala i bankerna. Staten själv, t. ex. pensionsstyrelsen och poststyrelsen, lånar ju ut för 2.75 % på ända till 25 år, och kan man få sådana långfristiga lån till kommuner och landsting och även för andra ändamål, så varför skulle då staten inte kunde låna ut lika billigt här? Staten skall väl ändå hjälpa jordbrukarna och jordbruket. Låt vara att det blir en viss statssubvention, som man kan få genom en något billigare ränta, men för närvarande är det ju så, att staten tjänar rätt oavsett på dessa utlåningsfonder, när man tar 4 % och kan låna in för 2 eller 2.5, vilket ju för närvarande är bankernas inlåningsränta och även statens.

Jag måste beklaga, att Kungl. Maj:t i den proposition angående egnahemslånen, som herr Lindhagen nyss talade om, icke upptagit egnahemsutredningens förslag, att räntan på de lån, som gällde före 1940, också skulle sänkas och få följa med de nya lånen. Nu föreslår statsrådet i stället, att vi efter 1940 skola få statens inlåningsränta med visst tillägg eller tillhoppa ungefär 3 %, men för de gamla lånen, som inte fått hjälp av premiellånen och som beviljats 1920 och senare, då räntan varit hög, skall fortfarande betalas på bostadslån 4 % och för jordbrukslån 3.6 %. Jag hoppas nu emellertid liksom herr Lindhagen, att det skall väckas motioner och att man genom dessa skall kunna rätta till det missförhållande, som där är och blir fortfarande rådande. I egnahemsutredningen hade man ju tänkt sig, att man också på annat sätt skulle kunna hjälpa dessa egnahemslantagare, som äro så oerhört skuldsatta, men propositionen har icke upptagit någonting av detta utan ställt det på framtiden.

Jag vill för min del säga, att det är allt skäl i världen, i synnerhet med tanke på de norrländska jordbrukarna, att den subvention, som här skall ges i form av något billigare ränta, ges i sådan form, att den motsvarar den subvention, som staten betalar åt mycket bättre gynnade jordbruk än dem vi ha i Norrland, trots att nationalekonomen professor Ohlin anser, att hur mycket man än får betala i ränta, skall man inte ändra den med mindre det finns det särskilda skälet, att man finner att staten har billigare ränta. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björnsson: Utskottets ärade vice ordförande förebrådde mig, att jag inte utan vidare ville vara med om en åtgärd, som skulle hjälpa enbart jordbrukarna, utan menade, att man skulle hjälpa även andra grupper av medborgare, som behövde låna av staten på billigaste sätt. Jag förstår inte, att en sådan anklagelse är berättigad. Jag har, som talaren väl vet, röstat för stödet åt jordbruket i fråga om prisregleringsåtgärder och en hel del annat. Jag vill erinra om att åtskilliga av de lån, som det här är fråga om, äro beviljade med amorteringsfrihet — det är kanske ingen uppoffring av staten — men framför allt med räntefrihet för ett större eller mindre antal år, olika

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

för olika fonder. Fjäderfålanefonden har visserligen ingen räntefrihet, tror jag, men ett flertal andra.

När herr Sederholm som skäl för bifall till motionerna här anför praxis i enskild bankverksamhet, vill jag för det första säga, att enskild bankverksamhet knappast duger att ta som modell för en statlig verksamhet av den sort, som jordbrukarna och låntagarna i övrigt önska på detta område. Såvitt jag känner grunderna för enskild bankverksamhet, äro de desamma som för all kommersiell verksamhet: att köpa så billigt som möjligt och sälja så dyrt som möjligt. Man tar så hög ränta som man kan få, och det kan hända, att man låter bli att låna ut pengar utan lägger dem räntelösa för att på återstoden kunna få en större totalavkastning. Det är således alldeles riktigt, att enskilda banker icke ta hänsyn till om de ha dyra förlagslån eller inte, men jag skulle tro att direktören för en enskild bank skulle bli mycket förvånad, om en låntagare sade: »Jag har skrivit på en lånerevers, där jag utfäst mig att betala 4 % ränta, men nu tycker jag att ni betala så låga inlåningsräntor, att ni kan sänka räntan för mig.» Det skall vara en mycket, mycket sällsynt bank, där direktören faller offer för sin barmhärtighetskänsla innan låntagaren gått i konkurs. Jag kan inte erinra mig, att jag hört talas om något sådant fall. När det gäller ackord och dylikt, förekommer det naturligtvis, därför att banken räknar ut, att den på det sättet får mest igen av sin fordran. På den punkten kan jag alltså inte följa herr Sederholms argumentering. Den skulle ju för övrigt konsekvent leda till att man skulle rekommendera folk att gå till de enskilda bankerna. Men här kommer det stora flertalet av de låntagare, det är fråga om, utan att ha bankmässiga hypotek och utan att behöva ställa personborgen, som ofta är svår att skaffa och ofta dyrbar till sina konsekvenser, nämligen när låntagaren skall göra gentjänst. Man får nog ta någon hänsyn till under vilka villkor dessa lån beviljas.

Dessutom tycker jag, att herr Sederholm var en smula inkonsekvent, när han rekommenderade som en ny princip för denna långivning den metod, som diskuterats i samband med egnahemsproblemet, att man skulle taga ett medeltal av tre års inlåningsränta. Det är ju en förfärligt stelbent metod, som en enskild bank naturligtvis absolut inte tillämpar, och den lider principiellt av samma fel som den vi nu ha. Det är bara det, att om räntan börjar svänga, följer naturligtvis en tre års medelränta mycket snabbare med konjunkturkurvans växlingar än en långtids medeltalsränta på något sådant som 40 år med rester från gamla lån och dylikt, som vi nu ha.

Jag tror således inte, herr talman, att någon som helst jämförelse med de enskilda bankernas kreditgivning och statens kreditgivning i detta fall kan tagas till intäkt för ett bifall till motionärernas förslag, och jag tror det är lyckligast, om vi underlåta att för statens del följa den strängt kommersiella princip, som ligger till grund för den enskilda bankverksamheten.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skulle vilja göra en erinran med anledning av professor Ohlins anförande. Professorn rörde sig där med de nationalekonomiska regler, som han lärt sig vid universiteten och vidgat med egna studier. Han talade om bokföringsmässig uppdelning och andra dylika saker — men han höll sig icke till det levande livets uppdelning eller den stora konflikt som vi måste lösa och som uppstått genom jordbrukets nedtrampande under maskinerna, under de industriella intressena.

Jag vill gent emot detta, herr Ohlin, bara påminna om vad som sades av en vis man, som kallades för världens störste filosof och störste praktiker och som levde för 3.000 år sedan i östra Asien: »De, som äga den sanna insikten,

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfälånefonden. (Forts.)
höra ej till de högt lärda, de, som äro högt lärda, sakna den sanna insikten.» Och detsamma har också Kristus sagt, nämligen att sådana här fall »äro dolda för de vise och kloka och uppenbara för de fåkunnige». För övrigt, där det finns en vilja, finns det en väg, heter det också, men den viljan är icke alltid till för de högt lärde.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Det är två saker, som det tryckts mycket på under debatten, men som jag tycker ännu inte blivit riktigt upplärade. Det var för att ännu en gång beröra dem, som jag begärde ordet.

För det första ansågs det här, att det var felaktigt att genomföra en räntereduktion, begränsad endast till vissa jordbrukets utlåningsfonder, och då frågar jag herr Anderberg, hur han i så fall kunnat gå med på den rådande ofantligt stora olikheten mellan både räntesatser och utlåningsvillkor för lån från olika fonder. För somliga är det inte någon ränta alls såsom herr Björns-son mycket riktigt påpekat, för andra beräknar man 3 procent ränta, för en del 3.6 procent och för somliga ända upp till 4 procent. Då skulle allt detta med differentierade lånevillkor för olika fonder, som arrangerats under många år, vara felaktigt! Nej, man har som sagt gjort så att man rättat till villkoren efter de olika behoven, och om man föreslår, som vi motionärer här ha gjort, att just jordbrukets lånefonder skulle bli hjälpta, sker det därför att vi anse, att de av oss nämnda lånefonderna bland alla lånefonder som finnas för närvarande behöva få ett års försprång med den hjälp, som det kan bli fråga om att lämna. Jag förstår också, att det är möjligt att sänka räntorna till nästa budgetår, ty det skulle fattas bara, att svenska staten, om dess effektiva medelupplåningsränta vore 3.4 procent, toge 4 procent i ränta. Det vore väl så grovt att jämförelsen med de vanliga bankerna då skulle bli ännu ofördelaktigare än jag trots allt tycker att den är nu.

Den andra synpunkt, jag tänkt beröra, var den, att man, när man kallar denna utlåningsrörelse för subvention, icke använder det adekvata uttrycket. Om nu icke utskottets förslag skulle bifallas utan reservationen vinner, skulle staten faktiskt i motsats till att subventionera i stället klå åt sig tiotusentals kronor av låntagarna, även om man räknade med de ofta i villkoren förekommande två årens räntefrihet och amorteringsfriheten under vissa år.

Det är rätt länge sedan den effektiva medelräntan å den fonderade statskulden gick ned till under 4 procent, och vid mitten av nästa budgetår beräknas den komma ned till omkring 3.6 procent. Då blir skillnaden i räntekomst på de 24 miljoner kronor, som utlånats från dessa fonder, icke mer än 18,000 kronor, och det beloppet har staten tjänat in under den tid som gått, sedan den effektiva medelräntan började understiga 4 procent.

Medan jag har ordet känner jag mig frestad att säga något till professor Ohlin, nämligen att han läser för fort i de nationalekonomiska beskrivningar, som finnas i utskottsutlåtandet. Bland annat har han läst ut, att riksgäldskontoret skulle ha sagt, att det skulle vara möjligt att för budgetåret 1940/41 få en effektiv medelränta av 3.4 procent. Detta har icke riksgäldskontoret sagt och inte utskottsmajoriteten heller, utan det sägs, att om det blir möjligt för staten att upplåna pengar för erforderlig ny fondering, mot högst 3 procent ränta, blir det rent matematiskt en medelränta, som icke kommer att vara högre än 3.4 procent. Man måste väl i rättvisans namn citera allt som hör ihop, när man talar om vad som yttrats eller skrivits.

Jag fäste mig också vid finansministerns uttalande, att det egentligen inte var något så principvidrigt att för ett år sänka utlåningsräntorna och säga att man är beredd att höja dem igen, ifall den effektiva medelräntan skulle gå upp under tiden. Det är denna risk motionärerna tagit och som de anse

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

jämförelsevis liten, såvida det inte skulle bli krig; i sådant fall finge man rätta sig efter de inträffande förhållandena. Om nu, som sagt, finansministern själv säger, att en sådan provisorisk räntesänkning inte skulle strida något nämnvärt emot det nu rådande systemet, tycker jag, att inte kammaren heller behöver genera sig för att även taga den risken att eventuellt ett annat år nödgas sätta upp räntan igen till 4 procent.

Det har vidare sagts, att det är nödvändigt att en utredning göres om dessa frågor. Hur många år ha vi inte käxat om denna utredning! Senast i fjol skrev riksdagen och bad Kungl. Maj:t göra denna utredning. Men det gör inte Kungl. Maj:t, och man skall inte skylla på utskottets representanter utan på Kungl. Maj:t, att utredningen icke gjorts i tid. Vad som passar regeringen att göra, det gör den, men det som icke passar den, får man vänta i oändlighet på.

Herr Friggeråker: Herr talman! Debatten har ju redan pågått så länge att man inte borde förlänga den ytterligare. Jag kunde dock inte underlåta att begära ordet, då jag hörde hur herr Björnsson i sitt första anförande svämmade över med en del saker och ting som inte ha med denna fråga att göra. Så t. ex. har väl inte Ebberöds bank något sammanhang med dessa utlåningsfonder, och på samma sätt är det med, skulle jag vilja säga, det sken av kristidsförhållande som också herr Björnsson gav fondernas rörelse. Ett sådant betraktelsesätt är fullkomligt främmande för mig och samtliga lånesökande.

Jag har tidigare, herr talman, varit motionär just i dessa frågor. Det var år 1935. Vad som gjorde att jag då väckte motion om räntenedsättning — jag väcker sannerligen inga okynnesmotioner — var endast den synpunkten, att just dessa utlåningsfonder tjänade ett allmännyttigt ändamål. Man borde sålunda visa de sökande största möjliga tillmötesgående, stöd och hjälp. Jag skulle då vilja tillägga, att det glädde mig när jordbruksutskottet i sitt utlåtande det året gav ett visst stöd åt motionen. Man uppdrog åt Kungl. Maj:t att med uppmärksamhet följa med lånemarknadens förändringar, och i den mån det rådande låga ränteläget kunde utnyttjas för statens egen upplåning, d. v. s. en mjukare anpassning efter ränteläget, skulle detta också komma dessa utlåningsfonder till godo för utlåningsräntans sänkning. Man yttrade då — jag har inte glömt det, herr Björnsson — till lantbrukarna: »Om det inte passar er att ha lån i dessa fonder, så var goda och lös in dem och inbetala edra krediter.» Det är vad som skett efter 1935. Jag tillhörde ett mejeriföretag, som hade ett av de första lånen ur mejerilånefonden, och detta lån var då ett stöd, icke blott därför att utlåningsräntan då var 4 1/2 procent, vilket ungefär överensstämde med det allmänna ränteläget här i landet, utan även därför att det var en viss trygghet för oss i andelsmejeriföretagen att få lån under sådana förhållanden att räntan var stabil. Men det mejeri, vars styrelse jag tillhör, stod några år senare inför nödvändigheten att företaga en avsevärd utvidgning på grund av ökad mjölktillgång, och denna ändring skulle draga en kostnad av 300,000 å 400,000 kronor. Vad skedde då? Ja, vi hade icke den minsta fördel av att få dessa krediter av mejerilånefonden, utan vi måste vända oss till en enskild bank, och varför? Jo, därför helt enkelt, herr Björnsson, att räntan i mejerilånefonden är en procent högre än i vanliga banker. Vad tjänar det då till, vill jag fråga eder, ärade kammarledamöter, att ha fonder som skola utgöra ett stöd från det allmänna och tjäna allmännyttiga ändamål, men som absolut icke gagna dessa ändamål?

Då jag nu kommer att rösta för utskottsmajoritetens hemställan är det därför att jag vill att om man en gång har stipulerat, att dessa fonder skola tjäna allmännyttiga ändamål, skola de icke få användas såsom ett ocker utan som

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfälånefonden. (Forts.)
ett stöd för det ändamål, som de avse, och ingenting annat. Jag har velat med detta huvudsakligen ha sagt, att dessa utlåningsfonders verksamhet sannoligen inte har någonting med kristidsaffärer att göra. Det påståendet vill jag på mina egna och mina kamraters vägnar bestämt tillbakavisa såsom något absolut främmande för verksamheten.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Sederholm: Jag begärde endast ordet för att säga till herr Björnsson med anledning av hans replik till mig, att jag tog upp frågan om jämförelsen med de enskilda bankerna och den enskilda lånemarknaden överhuvud taget därför att herr Björnsson i sitt första anförande yttrade, att det vore så lämpligt att jämföra med dessa och att här tillämpa samma principer. I sitt senare anförande backade herr Björnsson emellertid ifrån denna ståndpunkt och gick i stället in på den att vi inte skulle bry oss om, hur man förfar i enskild verksamhet, utan vi skulle göra såsom staten gör.

Ja, staten har också genom riksbanken en lånerörelse, där man följer det allmänna ränteläget. Det är rimligt att så sker, och jag kan icke finna annat, än att det är riktigt också. Att staten beträffande räntan för dessa utlåningsfonder skulle gå efter för låntagarna ogynnsammare principer än annars, kan enligt min mening icke vara riktigt.

Jag anförde tidigare förslaget om egnahemsrörelsen för att visa, att Kungl. Maj:t där föreslår en efter min mening smidigare och riktigare metod med rörliga räntor på lånen än den stela ränta som kanske under 30, 40 år är bunden, ibland vid ett exceptionellt lågt och ibland vid ett exceptionellt högt läge. Den för egnahemsrörelsen föreslagna rörliga räntan anser jag vara riktig. Jag kan förstå, att herr Björnsson kommer att yrka avslag på den kungl. propositionen nr 236 i denna del. Det skulle åtminstone vara i full konsekvens med hans föregående yttrande.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Björnsson: Herr talman! Om den föregående ärade talaren, herr Sederholm, anser, att en smidig, mera konjunkturbetonad räntenivå för statlig låneverksamhet är bättre än den mera konjunkturutjämnande räntenivå, som vi hittills haft, är det en sak för sig, men något sådant bör man väl inte utan utredning besluta i fråga om en lånefond, beträffande vilken ingen människa har påstått att låntagarna på något sätt sitta i sjön. De ha alltid möjlighet att bli fria från sina lån och lägga dem hos enskilda långivare. Jag vet ju, att herr Friggeråker har stora personliga kvalifikationer, då det gäller att bedöma bankverksamhet och privata affärer överhuvud taget, och jag föreställer mig, att jordbrukets kreditkassa och dess underavdelningar skulle kunna stå till tjänst med att hjälpa betryckta låntagare, som äro utsatta för ocker från statens sida. Denna kassa kan ju numera skaffa pengar mycket billigt, och att den anlitas tycker jag är ganska naturligt. Således tror jag inte, att det är anledning att sörja över att staten i dessa fonder mister en och annan låntagare — icke ens om det skulle bli de bättre låntagarna så att staten inte finge sin förlust procentuellt minskad i samma mån som omslutningen. Jag tror det är så pass mycket administrativt arbete med dessa lånefonder att man med glädje bör hälsa en överflyttning därav på kooperativa företag eller enskilda, om det visar sig vara lämpligt för långivarna.

Det kan väl i alla fall inte förnekas att t. ex. våra hypotekskassor, som, då det gäller längre krediter, faktiskt ha tillämpat samma principer som staten hittills gjort vid utlåning från sina fonder — alltså haft en långtidsränta, fordrat stor och god säkerhet och således skaffat billigaste möjliga inlåning för lång-

Ang. räntesatsen å lån från fjäderjälånefonden. (Forts.)

tidslån, vilket ju medför en rätt utjämnad ränta — det är väl ingen som vill förneka, säger jag, att våra hypotekskassor ha varit till gagn för jordbruket, och jag tror att de äro till gagn för jordbruket fastän de nu hålla en högre ränta än den, som jordbrukare kunna få på ett korttidslån. Det är möjligt, om det t. ex. blir fortsatta rustningar, än mera om det blir krig, att vi få helt andra räntor att räkna med än dem vi ha i dag, och även det tycker jag kan vara ett skäl till att inte taga det så förfärligt hårt med en sak av så pass underordnad betydelse som denna.

Herr Friggeråker hade nog missuppfattat mig om han trodde att jag menade, att det här gällde några slags kristidsföretag. Jag skall be att få upprepa vad jag sade så gott jag nu kan minnas det. Andemeningen i det minns jag åtminstone och den var: Bland de skäl som ligga bakom utskottsmajoritetens ståndpunktstagande äro också sådana skäl, som ha föranlett jordbrukshjälpen i allmänhet, som således bottna i den kris jordbruket skulle befinna sig i om det vore beroende av världsmarknadens prisnivå. Man vill alltså betrakta denna låneverksamhet såsom ett led i den allmänna jordbruksregleringen. Detta är något helt annat än att det skulle vara något slags kristidsföretag, som lånade pengarna. Det är inte alls på det sättet. Jag har aldrig förutsatt att det här skall vara större procent av äventyrliga företag än i allmän låneverksamhet. Det finns alltid låntagare, som på grund av en eller annan omständighet icke orka med att fullgöra sina förpliktelser. Det är inte något skäl att taga det allvarigare här än på andra håll och det har jag aldrig gjort heller. Tingen måste jag ha uttryckt mig illa eller också har jag blivit missförstådd.

Herr Friggeråker: Herr talman! Jag fäste mig vid att herr Björnsson i sitt första anförande yttrade, att lån ur ifrågavarande fonder vore lockande för de lånesökande. Det råder för närvarande här i landet en stark aktivitet, när det gäller mejeriverksamheten, och det bygges och utvidgas i oerhört stor skala. Jag beklagar därför på det allra djupaste, att man skall tillämpa sådana räntor på dessa lån att man inte kan begagna sig av dem.

Jag skulle vilja påpeka en sak, som det icke tidigare nämnts något om, nämligen att det är särskilt värdefullt för oss, som sitta i de olika jordbrukarsammanslutningarnas styrelser, att jordbrukarföretagen kunna få lån ur dessa fonder till de uppskattade värdena och utan borgen. Vi ha anledning att rikta ett tack till den jordbruksminister vi hade, då dessa utlåningsfonder beslutades — det var herr von Stockenström. Tidigare voro jordbrukarna skyldiga att ikläda sig full borgen förutom inteckningarna, men i och med att denna låneform tillkom, sluppo vi ikläda oss denna borgensförbindelse. Det är inte så trevligt för styrelsen eller dem som ansvara för t. ex. en andelsmejerieförening, när de skola söka lån hos andra kreditinrättningar, att vara tvungna att ikläda sig borgen för detta lån.

Jag vill till sist säga, att med litet god vilja — och det är ju inte fråga om, så vitt jag förstår, någon nämnvärd uppoffring från det allmännas sida — skulle man här redan i år kunna lägga detta problem till rätta.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på

Ang. räntesatsen å lån från fjäderfålanefonden. (Forts.)

bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32 punkten 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—60;

Nej—62.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 13.

Ang. räntesatsen å lån från gödselvårdslånefonden.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Gödselvårdslånefonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 102 av herr *Mannerskantz* m. fl., likalydande med II: 168 av herr *Liedberg* m. fl., vari hemstälts, att räntefoten för lån ur bland annat gödselvårdslånefonden måtte provisoriskt sänkas under budgetåret 1939/40 till 3.5 procent, samt att riksdagen för täckande av minskad ränteinkomst för i motionerna angivna fonder måtte anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor;

2) I: 224 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., likalydande med II: 337 av herr *Onsjö* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att utlåningsrättan å jordbrukets räntebärande lånefonder skulle från och med nästa budgetår sänkas till 3.5 procent.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Gödselvårdslånefonden såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor;

B) i anledning av motionerna I: 102 och II: 168 samt I: 224 och III: 337 medgiva, att rättan å lån från Gödselvårdslånefonden finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Ang. räntesatsen å lån från gödselvårdslånefonden. (Forts.)

Reservation hade anmälts av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Gödselvårdslånefonden såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor;

B) att motionerna I: 102 och II: 168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att motionerna I: 224 och II: 337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr **Tjällgren**: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 14.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 224 av herr *Nilsson*, *Bror*, m. fl. och II: 337 av herr *Onsjö* m. fl. medgiva, att räntan å lån från statens kalkbrukslånefond finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Ang. räntesatsen å lån från kalkbrukslånefonden.

Reservation hade anförts av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 224 och II: 337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Tjällgren**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 15.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Spannmåslagerhusfonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Ang. räntesatsen å lån från spannmåslagerhusfonden.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

Ang. räntesatsen å lån från spannmålslagerhusfonden. (Forts.)

1) I: 102 av herr *Mannerskantz* m. fl., likalydande med II: 168 av herr *Liedberg* m. fl., vari hemställt, att räntefoten för lån ur bland annat spannmålslagerhusfonden måtte provisoriskt sänkas under budgetåret 1939/40 till 3.5 procent, samt att riksdagen för täckande av minskad ränteinkomst för i motionerna angivna fonder måtte anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor;

2) I: 224 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., likalydande med II: 337 av herr *Onsjö* m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att utlåningsräntan å jordbrukets räntebärande lånefonder skulle från och med nästa budgetår sänkas till 3.5 procent.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Spannmålslagerhusfonden såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

B) i anledning av motionerna I: 102 och II: 168 samt I: 224 och II: 337 medgiva, att räntan å lån från spannmålslagerhusfonden finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Spannmålslagerhusfonden såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;

B) att motionerna I: 102 och II: 168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att motionerna I: 224 och II: 337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Granath*: Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr *Tjällgren*: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten angivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som i fråga om jordbruksutskottets utlåtande nr 32 punkten 16 antager det förslag, som innefattas i den av herr *Johansson* i Björnlunda m. fl. vid punkten angivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Ang. räntesatsen å lån från spannmålslagerhusfonden. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tjällgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 55.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 17—21.

Lades till handlingarna.

Punkten 22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Täckdikningslånefonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I:102 av herr *Mannerskantz* m. fl., likalydande med II:168 av herr *Liedberg* m. fl., vari hemställt, att räntefoten för lån ur bland annat täckdikningslånefonden måtte provisoriskt sänkas under budgetåret 1939/40 till 3.5 procent, samt att riksdagen för täckande av minskad ränteinkomst för i motionerna angivna fonder måtte anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor;

2) I:224 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl., likalydande med II:337 av herr *Onsjö* m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att utlåningsräntan å jordbrukets räntebärande lånefonder skulle från och med nästa budgetår sänkas till 3.5 procent.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Täckdikningslånefonden såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

B) i anledning av motionerna I:102 och II:168 samt I:224 och II:337 medgiva, att räntan å lån från täckdikningslånefonden finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Reservation hade anmälts av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath, Lindbärg, Anderberg, Uddenberg, Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Täckdikningslånefonden såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

Ang. räntesatsen å lån från täckdikningslånefonden.

Ang. räntesatsen å lån från täckdikningslånefonden. (Forts.)

B) att motionerna I:102 och II:168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att motionerna I:224 och II:337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Tjällgren**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de där- under förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 24.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 25.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I:102 av herr *Mannerskantz* m. fl. och II:168 av herr *Liedberg* m. fl. ävensom de likalydande motionerna I:224 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl. och II:337 av herr *Onsjö* m. fl. medgiva, att räntan å lån från kommunskogslånefonden finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath, Lindbärg, Anderberg, Uddenberg, Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka på anförda skäl hemställt,

A) att motionerna I:102 och II:168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) att motionerna I:224 och II:337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Tjällgren**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 26.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Virkesmätninglånefonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:224 av herr *Nilsson, Bror*, m. fl. och II:337 av herr *Onsjö* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att utlåningsräntan å jordbrukets räntebärande lånefonder skulle från och med nästa budgetår sänkas till 3.5 procent.

Ang. räntesatsen å lån från virkesmätninglånefonden.

Ang. räntesatsen å lån från virkesmätningsslånefonden. (Forts.)

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Virkesmätningsslånefonden såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor;

B) i anledning av motionerna I:224 och II:337 medgiva, att räntan å lån från virkesmätningsslånefonden finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Reservation hade anförts av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Virkesmätningsslånefonden såsom kapitalinvestering i fonden för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor;

B) att motionerna I:224 och II:337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Tjällgren**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 27 och 28.

Vad utskottets hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån ur vissa statens utlåningsfonder.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

1) I:102 av herr *Mannerskantz* m. fl., likalydande med II:168 av herr *Liedberg* m. fl., vari hemstälts, att räntefoten för lån ur bland annat statens fruktodlingslånefond, statens mejerilånefond, statens slakterilånefond, Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringsslånefond, kolonisternas kreaturs- och redskapsslånefond samt allmänna nyodlingsfonden måtte provisoriskt sänkas under budgetåret 1939/40 till 3.5 procent, samt att riksdagen för täckande av minskad ränteinkomst för i motionerna angivna fonder måtte anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor;

2) I:224 av herr *Nilsson*, *Bror*. m. fl., likalydande med II:337 av herr *Onsjö* m. fl., vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att utlåningsräntan å jordbrukets räntebärande lånefonder skulle från och med nästa budgetår sänkas till 3.5 procent.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet avfattat sin hemställan i sex särskilda, med 1—6 betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Ang. räntesatsen å lån från fruktodlingslånefonden.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet anfört:

»På skäl, som utskottet angivit i sitt utlåtande nr 32 under punkt 12, vill utskottet i anledning av motionerna föreslå, att räntan å lån ur förevarande lånefond under budgetåret 1939/40 nedsättes till 3,5 procent.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må i anledning av motionerna I:102 och II:168 samt I:224 och II:337 medgiva, att räntan å lån från statens fruktodlingslånefond må under budgetåret 1939/40 utgå efter 3,5 procent.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta — under återopande av de skäl, som angivits i en vid jordbruksutskottets utlåtande nr 32 under punkt 12 avgiven reservation — hemställt,

A) att motionerna I:102 och II:168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) att motionerna I:224 och II:337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten annat yrkande ej förekommit, än att kammarerna skulle godkänna den vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Ang. räntesatsen å lån från mejerilånefonden.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:102 och II:168 samt I:224 och II:337 medgiva, att räntan å lån från statens mejerilånefond finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3,5 procent.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka hemställt,

A) att motionerna I:102 och II:168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) att motionerna I:224 och II:337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lindhagen**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 102 och II: 168 samt I: 224 och II: 337 medgiva, att räntan å lån från statens slakterilånefond finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Ang. räntesatsen å lån från slakterilånefonden.

Reservation hade anmälts av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka hemställt,

A) att motionerna I: 102 och II: 168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) att motionerna I: 224 och II: 337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lindhagen**: Jordbruket ber genom mig att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 102 och II: 168 samt I: 224 och II: 337 medgiva, att räntan å lån från Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Ang räntesatsen å vissa nybyggeslån m. m.

Reservation hade anförts av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka hemställt,

A) att motionerna I: 102 och II: 168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) att motionerna I: 224 och II: 337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lindhagen**: Jordbruket yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 5.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 102 och II: 168 samt I: 224 och II: 337 medgiva, att räntan å lån från kolonisternas kreaturs- och redskapslånefond finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Ang. räntesatsen å lån från kolonisternas kreaturs- och redskapslånefond.

Ang. räntesatsen å lån från kolonisternas kreaturs- och redskapslånefond
(Forts.)

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta hemställt,

A) att motionerna I: 102 och II: 168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) att motionerna I: 224 och II: 337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lindhagen**: Jordbruket yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 6.

Ang. räntesatsen å lån från allmänna nyodlingsfonden.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 102 och II: 168 samt I: 224 och II: 337 medgiva, att räntan å lån från allmänna nyodlingsfonden finge under budgetåret 1939/40 utgå efter 3.5 procent.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Granath*, *Lindbärg*, *Anderberg*, *Uddenberg*, *Andersson* i Löbbo och *Andersson* i Tungelsta, vilka hemställt,

A) att motionerna I: 102 och II: 168, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B) att motionerna I: 224 och II: 337, såvitt desamma behandlats under förevarande punkt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Granath**: Trots herr Lindhagen ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lindhagen**: Jordbruket yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 253, med förslag till lag om ändrad lydelse av 14, 16 och 36 §§ lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212) m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Ang. sekretesskydd för kontrollstyrelsens straffregister rörande fylleri m. m.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 147, måtte antaga följande

L a g

angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Härigenom förordnas, att 11 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

11 §.

Uppgifter och — — — straffregister sägs.

Utslag — — — eller Konungen bestämmer.

Vad i andra stycket sägs gälla ock om uppgifter och anteckningar, tillhörande hos kontrollstyrelsen fört straffregister rörande fylleri och vissa andra brott, ävensom särskilt register som hos myndighet föres angående straff och tillrättavisningar som ådömts eller tilldelats underlydande personal.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Herr Lindhagen: Här förekommer en ytterligare ökning av sekretessen. De gamla kraven på, att sekretessen skall minskas, kan man numera ej få något bifall till. Utskottet har nu gjort ett förbehåll i motiveringen, men den önskan kommer näppeligen att uppfyllas på högre ort.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till återuppförande av ett presshus vid ammunitionsfabrikens etablissement å Marieberg;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronan tillhörig mark i Skillingaryds municipalsamhälle;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga områden inom Bergkvara municipalsamhälle;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till nybyggnad för de militära högskolorna;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den s. k. Gripsholmsjorden i Nyköping;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till uppförande av byggnader för karolinska sjukhuset i Stockholm m. m.;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för postverkets räkning av vissa fastigheter i Borås m. m.;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av visst område å Djurgården till Stockholms stad; samt

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restaurering av Gustaf III:s paviljong i Haga.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; samt

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning, införsel och försäljning av gasskyddsmateriel.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 11 förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall; och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 7 §§ lagen den 25 april 1930 (nr 99) om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning med mera.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. Sveriges
övergång till
högertrafik.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckt motion om övergång till högertrafik.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 217, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville an hålla hos Kungl. Maj:t att överväga och för riksdagen framlägga förslag snarast möjligt om landets övergång till högertrafik på vägarna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte hos Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning rörande lämpligheten av att i vårt land genomföra högertrafik samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herrar *John Gustavson*, *Olovson* i Västerås och *Hallagård*, vilka hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Därjämte fanns vid utlåtandet fogat ett särskilt yttrande av herr *Lindhagen*.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Då jag vid utskottsbehandlingen av detta ärende icke kunnat följa utskottsmajoritetens förslag, skall jag be att med några ord få söka motivera mitt ståndpunktstagande.

Det har enligt mitt förmenande inte kunnat förebringas sådana skäl, att man kan begära en utredning om en så omfattande reform som denna. Till de s. k. skäl, som ha anförts för genomförandet av denna reform, höra de risker för trafikolyckor, som skulle vara till finnandes på grund av utländska bilförarens färder i vårt land och svenska bilförarens färder i länder, som ha andra trafikregler än Sverige. Båda dessa skäl äro enligt mitt förmenande inte av den arten, att de kunna föranleda ett införande av högertrafik för vårt lands vidkommande.

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

Ett annat argument, som jag för min del anser vara det allra minst bärande, är detta, när man gör gällande, att genomförandet av denna reform är något som förr eller senare kommer att ske och att det därför inte är någon idé att motsätta sig reformen. Man säger, att ju längre det dröjer, ju dyrare blir det att genomföra reformen. Men varför är nu detta en sak, som behöver ske? Om vi inte anse den vara gagnelig för vårt land och folk, så skola vi inte heller lämna vår medverkan därtill. Jag anser detta vara det sämsta och svagaste av alla de s. k. skäl och argument, som framförts. Så länge vi leva under sådana lyckliga omständigheter, att vi själva ha något att säga till om, när det gäller förhållandena i vårt eget land, skola vi väl också göra vad på oss ankommer för att dessa så mycket som möjligt överensstämna med vad vi själva anse vara fördelaktigt.

När man talar om de stora riskmoment, som förefinnas för bilförare, som inte äro vana vid vår vänstertrafik, kan jag inte underlåta att nämna vad som sades i ett interpellationssvar vid förra årets riksdag av dåvarande kommunikationsministern, statsrådet Forslund. Till svar på en fråga om i vad mån de i vårt land förekommande trafikolyckorna kunna vara vållade av ovana vid körreglerna anförde statsrådet Forslund, att vad beträffar åren 1935, 1936 och 1937 — dessa tre år sammanräknade — hade av samtliga vid motortrafikolyckor dödade eller skadade personer »knappt $\frac{1}{4}$ procent fallit offer för olyckor, föranledda av utländsk förarens ovana vid vänstertrafik, medan drygt 99 $\frac{3}{4}$ procent varit utsatta för olyckor, som sammanhängt med andra orsaker». Då kan man väl inte komma och göra gällande, att detta tal om stora riskmoment är något vägande skäl. Efter att ha anfört dessa siffror fortsatte emellertid statsrådet och sade, att av de anförda siffrorna synes dock »den slutsatsen kunna dragas, att antalet av anförda orsaker framkallade olyckor icke är av den storleksordning, att en övergång till högertrafik skulle vara ägnad att i nämnvärd grad öka trafiksäkerheten i vårt land».

När man med hjälp av dessa siffror bedömer de argument, som här åberopats, måste man väl säga, att det är synnerligen svaga skäl för att vi av hänsyn till en liten grupp trafikanter — internationella bilister och eventuellt andra resenärer med andra färdmedel — skulle offra tjuotals miljoner kronor till skada och oreda för våra egna trafikanter, som dock alltjämt komma att utgöra den stora lejonparten av trafikanterna på våra vägar. Man kan ju inte säga, vad detta belopp skulle komma att sluta på, men att förslagets genomförande skulle komma att kosta tjuotals miljoner kronor, därom är ingen tvekan. Jag anser, att vi i synnerhet i våra dagar ha bättre användning för alla dessa miljoner kronor än att använda dem på detta sätt.

Ett annat skäl, som utskottet i likhet med motionären har åberopat, är, att det torde »vara ett ekonomiskt intresse för oss att tillse, att trafikreglerna i landet icke äro ägnade att verka hämmande på turisttrafikens omfattning». Jag anser också, att det är av stor betydelse för vårt land, att vi ha turisttrafik, och den skola vi vara rädda om. Det, som jag nu har citerat, står att läsa på sid. 21 i utskottets utlåtande, men på sid. 20 har utskottet konstaterat, att den utländska turisttrafiken »sedan åtskilliga år tillbaka befinner sig i snabb ökning. Skäl synas icke föreligga för annat antagande än att denna ökning av trafiken även framdeles kommer att fortsätta».

Vi ha ju sedan flera år tillbaka varit ett av de få länder i Europa, som har vänstertrafik, men det har inte inverkat på turisttrafiken. Varför skola vi nu vara rädda för att denna vänstertrafik framdeles skall verka hämmande på turisttrafikens omfattning, då det ju har konstaterats, att det alltjämt pågår en ökning av denna trafik?

Motionären, herr Lindhagen, har ju fått sin motion i stort sett bifallen, men

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

han har icke förty tillfogat ett särskilt yttrande till utskottets utlåtande, där han säger, att vi skola göra vad vi kunna för att undvika en minskning av antalet utländska turistbilar i vårt land. Jag tror inte, att den farhågan är berättigad. Även om det skulle bli någon obetydlig minskning av antalet *bilande* turister från utlandet, tror jag, att vi kunna ta detta med ett visst jämnmod. De turister, som Sverige har det största ekonomiska intresset av äro enligt mitt förmenande inte de som köra bil och tälta ett stycke ifrån det ställe, där de slagit läger, eller ha sina bilar så ordnade, att de kunna sova i dem. Att utlänningar resa hit som turister och färdas på våra järnvägar, åka i *våra* bilar eller *våra* bussar och bo på *våra* hotell, det anser jag där- emot givetvis vara ett vida större ekonomiskt intresse. Risken av att det skulle bli en eller annan utländsk turist mindre, om man inte snart genomför högertrafik, torde av alla tecken att döma inte vara så stor, och jag ber i det avseendet få hänvisa till de uttalanden, som jag citerat ur utskottets utlåtande.

De, som borde vara mest upprörda av denna reform, få väl i alla fall anses vara de, som köra bil här i landet, och enligt vad som framgår av en i utskottets utlåtande lämnad uppgift har Motormännens Riksförbund år 1936 anordnat en omröstning bland bilägarna om vänstertrafik eller högertrafik. Av 27,592 röstande ha 19,715 röstat emot en omläggning av trafikreglerna. Till detta borde väl tas någon hänsyn, tycker man.

Nu kan man visserligen säga, att det är givet, att bilägarna ha denna åsikt ty de få ju det mesta besväret vid en omläggning av trafikreglerna, därför att de äro vana att hålla till vänster. Men motormännen äro också de, som äro mest utsatta för de trafikolyckor och de svåra riskmoment, som man anför i argumentationen för högertrafik. Jag kan i detta fall inte komma ifrån att man måste tillmätta deras veto ett inte obetydligt värde vid bedömandet av denna fråga.

Så ha vi också en kategori av trafikanter på våra vägar, som jag hittills ine har berört, nämligen våra hästskjutsar, som den stora majoriteten av jordbrukarna alltjämt får betrakta som sitt huvudsakliga transportmedel. Alla, som något litet ha kört hästar, torde känna till hur fort dessa djur få vanor, och ju yngre de äro, ju lättare få de denna vana att hålla till vänster. Antingen det gäller att möta ett fordon eller om ett fordon kommer bakifrån, går hästen självmtant åt vänster sida. Det kan ju här invändas, att den, som kör hästen, har tömmar och kan styra hästen. Ja, det är klart, men i så fall finns det väl också en motsvarande anordning — ratten — när det gäller att styra en bil. Det fordras emellertid särskild uppmärksamhet för att passa på, att inte hästen utan vidare svänger över till vänster.

Nu säger utskottet, att en sådan här reform inte kan genomföras utan att »densamma föregås av en omfattande upplysningsverksamhet», men fordonsdragare, som jag nyss har nämnt, nämligen hästarna, torde vara synnerligen oemottagliga och synnerligen immuna mot all slags upplysningsverksamhet. Därför kan man i detta fall inte tillmätta denna upplysningsverksamhet någon som helst betydelse beträffande hästarna.

Jag har med dessa ord sökt något motivera, varför jag inom utskottet inte har kunnat biträda majoritetens yrkande. Jag anser som det huvudsakliga skälet, att dessa oerhört stora kostnader icke kunna motiveras av de anförda olägenheterna, som äro av så ringa omfattning och utgöra en så försvinnande liten procent av trafikolyckorna här i landet, att det knappast är något att tala om. Man har här åberopat länder i Europa, som på sista tiden ha infört högertrafik. Ja, det har nog samtidigt i dessa länder införts en hel del andra reformer också, på vilkas utveckling och riktlinjer de egna inbyggarna inte haft möjlighet att kunna inverka. Jag hävdar alltjämt, att så länge vi ha

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

möjlighet att själva bestämma över vårt lands öden och ordna våra egna angelägenheter. skola vi inte falla offer för sådana där argument, att vi självmant skola genomföra en förändring, innan vi förr eller senare bli tvingade därtill. Varför behöver det ske, om vi inte vilja det?

Herr **Norman**: Herr talman! Jag tror, att man kan indela medborgarna här i landet efter deras inställning till det föreliggande spörsmålet i tre grupper. Några äro absolut övertygade om att högertrafiken är det enda riktiga, som skall förverkligas under alla förhållanden oavsett vilka följder, som därav kunna komma. Andra återigen äro lika bestämda motståndare och vilja under inga förhållanden tänka sig ens möjligheten av en ändring av trafikreglerna i det här fallet. Så ha vi slutligen en ganska stor mellangrupp, som nog tycker, att det är praktiskt med enhetliga trafikregler, oberoende av de nationella gränserna och oberoende av var fordonet föres fram, vare sig det är på marken, i vattnet eller i luften, men som anse att när nu en sedvana inom vårt land har tillämpats i långa tider, kan det bli föremål för övervägande ur olika synpunkter, om det, trots att man erkänner det principiellt riktiga däri, kan vara lämpligt med en övergång till enhetliga trafikregler också vad Sverige beträffar i det här fallet eller om de eventuella nackdelar, som kunna visa sig, äro så pass betydande, att man måste betänka sig åtskilligt, innan man beslutar någon ändring.

Herr **Gustavson** tillhör nu den kategori, som alldeles bestämt på förhand har tagit sin ståndpunkt och inte vill under några förhållanden reflektera på någon ändring. Jag tror, att utskottets majoritet tillhör den där mellangruppen, som inte är beredd att nu taga en bestämd ståndpunkt. Men vad utskottets majoritet har ansett, det är, att vi måste, icke som herr **Gustavson** sade förr eller senare införa högertrafik här i landet, men vi måste taga bestämd ståndpunkt till spörsmålet, så att man för framtiden, åtminstone en något så när lång tid framåt, har att veta, vad vi ha att rätta oss efter. Med den väldiga utveckling, som här pågår, särskilt på automobiltrafikens område, är det behöfligt att statsmakterna få tillfälle att ju förr dess hellre taga denna ståndpunkt. Jag säger inte därmed, att en eventuell ändring omedelbart skulle behöva genomföras, men det måste läggas fram här ett material, så att vi kunna bedöma fördelarna och nackdelarna och därefter intaga vår ståndpunkt. Jag har under sådana förhållanden inte någon anledning att argumentera med herr **John Gustavson**, därför att jag för min del kommer att dröja med det slutliga ståndpunktstagandet, tills jag fått detta större material, som utredningen kan frambringa och som gör det möjligt att bedöma frågan ur olika synpunkter.

Rent principiellt är jag obetingat vän av likriktning i det här fallet, och jag tror, att det skulle ha sitt stora värde inte blott ur turisttrafikens synpunkt beträffande de resenärer, som komma till vårt land, utan också ha sitt stora värde för oss svenskar, att vi äro vana vid denna högertrafik, när vi själva resa till utlandet. Jag har färska erfarenheter av den saken från i somras. Det är inte bara bilister, som kan komma i besvärliga situationer, utan lika mycket den kategori av människor, som en ledamot av utskottet betecknade som »vi, som få gå i diket», nämligen fotgängarna. De skulle också ha ett stort gagn av att det tillämpades enhetliga trafikregler, och var de än färdas fram, om de också inte precis gå i diket utan på vägar och gator, både inom och utom landets gränser, skulle de säkert värdesätta förmånen av enhetliga trafikregler.

Vad utskottsmajoriteten åsyftar är just att riksdagen skall få tillfälle att ta bestämd ståndpunkt till detta spörsmål, och det är enligt min mening nöd-

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

vändigt att vi få detta tillfälle ganska snart med hänsyn till den utveckling som försiggår på detta område. Ty skall en ändring av trafikreglerna genomföras är det ju alldeles självklart att den bör ske innan kostnaderna stigit alltför mycket. Vid utredningen bör tillika undersökas vilka åtgärder som lämpligen böra vidtagas vid en eventuell övergång, så att hela problemet så att säga blir kartlagt för oss innan vi ta ståndpunkt. Detta är innebörden i utskottets yrkande, och det är inte meningen att nu ställa kammarens ledamöter inför valet högertrafik eller icke högertrafik.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag förstår mer än väl den obenägenhet mot en omläggning av trafikreglerna, som den förste ärade talaren i denna diskussion gav uttryck åt. Det förhåller sig utan tvivel så, att en omläggning av trafikreglerna kommer att under en övergångstid medföra betydande olägenheter och helt säkert också en risk för väsentligt ökad olycksfallsfrekvens. Redan nu är ju trafikolyckornas antal avskräckande stort. Att jag emellertid trots detta för min del är benägen att skänka utskottsförslaget min röst beror huvudsakligen på två skäl.

Det ena skälet är det som den föregående ärade talaren utvecklade, nämligen önskvärdheten att få till stånd en utredning som ger erforderlig belysning åt ämnet och gör det möjligt att träffa det val i denna viktiga fråga, som vårt land dock förr eller senare kommer att ställas inför. Jag vill också gärna vitsorda att det för mig vid mitt bedömande av denna fråga är av en viss betydelse att man i skilda länder har enhetliga trafikbestämmelser, inte minst med hänsyn till den ökade samfärdseln länderna emellan. Det är emellertid inte enbart detta skäl, som kommer mig att stödja utskottet. Jag fäster också en stor vikt vid det förhållandet, att det alldeles övervägande antalet motorfordon i vårt land äro byggda för högertrafik. Detta är ett förhållande som medför en betydande olycksfallsrisk. I England, där man har vänstertrafik, äro i regel också bilarna byggda för vänstertrafik, och därför är risken väsentligt mindre. Kammarens ledamöter torde lätt erinra sig att föraren på de flesta svenska motorfordon är placerad till vänster. En regel som följer med vänstertrafiken säger att omkörning skall ske på höger sida. Om nu en bilist skall köra om ett framförvarande fordon — och framför allt är risken stor om det gäller en buss eller en lastbil — är sikten, under det han kör fram, skyddad av det framförvarande fordonet, och då han kommer upp vid sidan av det fordon han skall passera, kan han upptäcka en mötande bil i vägen på så kort avstånd att han inte hinner bromsa in och falla bakom, och då är olyckan skedd. Jag tror att en undersökning skall ge vid handen, att ett mycket stora antal av motorolyckorna i vår land bero på detta förhållande. Då bilisterna, liksom herr Gustavson och svenska folket i allmänhet, äro mycket konservativa i sina levnadsvanor, kan man utgå ifrån att det vore tämligen lönlöst att försöka propagera för införande av för vänstertrafik avsedda bilar i vårt land. De försök i detta avseende som från olika håll ha gjorts ha slagit fel, och det visar sig att det fortfarande är så gott som uteslutande vagnar, avsedda för högertrafik, som säljas här. Under sådana förhållanden synes det mig, som om här skulle vara ytterligare ett skäl för en omläggning av trafiken. Detta skäl är av en viss betydelse även i så måtto, att man säkerligen normalt kan räkna med en viss sänkning av olycksfallsfrekvensen efter en omläggning av trafikreglerna, även om man under själva övergångstiden kan befara en ökning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag kan först som sist deklarerat att jag tillhör den av de tre kategorier som ordföranden i utskottet nämnde, som obetingat önskar genomförandet av högertrafik. Därför skulle jag vilja instämma i herr Lindhagens reservation, då han önskar ett *mera beslutsamt* uttalande av utskottet. Jag beklagar också att inte reformen blev genomförd förra gången denna fråga var uppe, ty det blir givetvis dyrare och dyrare ju längre man dröjer.

I samma mån man önskar en ökad samfärdsel länderna och folken emellan, bör man väl också söka undanröja de hinder som ligga i vägen för en sådan utveckling, och till sådana hinder räknar jag — även om det kan synas obetydligt — olikheten i fråga om trafikregler mellan vårt land och andra länder.

Förr i världen voro ju utlandsresor förbehållna de bättre situerade i landet, men tack vare de moderna trafikmedlen har en betydande förändring skett härutinnan. För närvarande kan väl nästan vem som helst våga sig på en liten utlandsresa, och jag skulle tänka mig att när den nya semesterlagen träder i kraft på allvar och ett ännu större antal människor kommer i rörelse, massor av folk också vilja se sig om utanför landets gränser; kanske vilja se Norges säregna skönhet, ligga och sola sig på Danmarks badstränder och så vidare. Detta finner jag vara en mycket önskvärd utveckling, och de hinder för en sådan som de olika trafikreglerna innebära böra enligt mitt förmenande obetingat undanröjas. Jag kan gott säga, att detta är ett verkligt demokratiskt krav, ty det är inte, som herr Gustavson i Guntorp sade, ett intresse för några få, utan det är en reform som enligt min mening skulle vara synnerligen önskvärd för de bredare lagren.

Därför bävar jag heller inte så förfärligt mycket för kostnaderna, ty anser man en sådan trafikreform önskvärd kan man ju lägga ner litet pengar för att få den genomförd. Jag är inte heller blind för det förhållandet att den ökade trafiken kan medföra ökade inkomster för vårt näringsliv, som bli så pass stora att kostnaderna för reformens genomförande kunna både förräntas och amorteras.

Man har varit orolig för att olycksfallsfrekvensen vid omläggningen skulle ökas, och de siffror man har från Österrike ge otivelaktigt belegg för att denna fruktan inte är alldeles ogrundad. Nu har det emellertid sagts från auktoritativt håll därnere, att den ökning av olycksfallsfrekvensen som förekom icke enbart berodde på omläggningen av trafiken, utan att även andra faktorer inverkade, främst då den betydligt ökade trafiken överhuvud taget. Jag undrar för övrigt om inte svenska folket, som står så pass högt i fråga om kultur, som det gör, skulle mottaga en omläggning med betydligt större besinning och försiktighet än ett sydländskt folk som inte utmärkes av sådana kvalifikationer. Det är möjligt att några fler olycksfall komma att inträffa — jag hoppas att så inte blir fallet — men jag delar fullkomligt den uppfattning som herr Wagnsson nyss uttalade, nämligen att den omständigheten, att våra vagnar äro byggda för högertrafik, i längden kommer att ha en gynnsam inverkan på olycksfallsfrekvensen, när högertrafik införes.

Herr Gustavson i Guntorp antydde att det skulle vara ett lantmannaintresse att ha kvar den gamla vänstertrafiken, men, herr Gustafson, jag måste säga, att jag inte tar detta på fullt allvar. Vi ha hört att dragarna mycket fort vänja sig vid omläggningen — detta ha vi fått belegg för genom officiella uttalanden från Österrike — och det skulle vara underligt om inte körkarlarna lika väl som dragarna skulle kunna ändra sina vanor. Jag kan därför inte tro att från lantmannahåll något egentligt motstånd i längden skall behöva resas. Den som går bredvid ett lass går visserligen nu till vänster om detsamma

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

när han kör, men det skall väl inte vara så förfärligt svårt att i stället gå till höger. I de flesta fall sitter väl för övrigt körsvennen på lasset själv, och nog bör ändå den förnuftige lantmannen hålla i tömmarna när han kör.

Ja, herr talman, jag skulle gärna, som jag sade i början av mitt anförande, ha sett att utskottets utlåtande varit litet mera positivt, men man får hoppas att den utredning som väl nu kommer till stånd skall ge sådana resultat, att vi äntligen kunna få igenom denna enligt min mening synnerligen välbetänkta reform.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag tyckte att herr Gustavson använde väl starka bröstoner, då han sade att så länge vi själva ha möjlighet att länka vårt lands öde, böra vi akta oss för en sådan omläggning. Jag vet inte om han menar att här skulle föreligga något tvång på vårt land eller det skulle finnas några intressen som ställa oss i motsättning till intressena i andra länder. Jag tror att det är onödigt att anlägga sådana synpunkter, och man bör kunna se ganska praktiskt på denna sak, som ju är en rent praktisk angelägenhet.

När man hörde herr Gustavson hopa på varandra alla möjliga skäl mot en övergång till högertrafik, kunde kanske en och annan vara benägen att i början känna sig förkrossad. Men jag skulle vilja säga att alla dessa skäl *mot* övergång till högertrafik samtidigt äro mycket starka skäl *för* övergång till högertrafik. En omläggning kan i längden icke undvikas, och ju längre man dröjer, dess större måste svårigheterna bli. Sverige kan inte i längden ställa sig utanför den internationella samfärdselns regler och vanor i detta avseende. Det har redan påpekats att utvecklingen av den internationella turisttrafiken, semesterfirandet och allt detta gör det nödvändigt med enhetliga regler för biltrafiken i de olika länderna.

Första kammaren har ju redan tagit positiv ställning till denna sak och uttalat sig till förmån för högertrafik. Om jag inte minns fel, är det så långt tillbaka som för tio år sedan som denna kammare uttalade sig för en utredning och detta så pass positivt, att man inte behövde tveka om vilken ställning kammarens majoritet intog. Frågan ställdes emellertid i andra kammaren, och i vår mera konservativa medkammare hopades på varandra alla de obotfärdigas förhinder som herr John Gustavson i dag har tagit till. Om första kammaren den gången hade segrat och andra kammaren varit lika framsynt som vi voro, så hade saken nu varit i hamn. Om den skall genomföras i dag eller i morgon eller i övermorgon, blir pinan givetvis större, som andra lagutskottet säger, än om vi gjort det för tio år sedan. Det är inte ofta jag kan instämma med herr Lindhagen i hans propåer, och jag är synnerligen glad över att han i dag inte fallit tillbaka på »sekelskiftet» i den här frågan. Men eftersom han inte framställt något särskilt yrkande utan nöjt sig med en mera energisk motivering, är också jag tvungen att falla tillbaka på utskottet, men jag gör det utan alla de reservationer, som utskottets ordförande kryddade sitt anförande med.

Jag ber alltså, herr talman, energiskt att få ansluta mig till dem, som i likhet med utskottet yrka på att en utredning skall komma till stånd, och jag gör det under uttalande av den förhoppningen att det inte skall råda någon tvekan om att första kammarens majoritet i denna fråga i dag står på samma linje som förra gången och att utredningen skall kunna bedrivas så pass skyndsamt, att en övergång till högertrafik även hos oss snart skall kunna komma till stånd.

Häri instämde herrar *Pauli, Theodor Nilsson* och *Brandt*.

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

Herr Sandén: Herr talman! Jag skall inte taga kammarens uppmärksamhet i anspråk många minuter. Endast några ord.

Jag har tidigare hört till den av herr Norman omtalade kategorien av entusiastiska anhängare av högertrafiken. Sedan jag på närmare håll varit i tillfälle taga del av de resultat, en trafikomläggning medför, är jag emellertid inte fullt så entusiastisk som förut. Jag har dock den uppfattningen, att det blir nödvändigt att även vi i vårt land genomföra högertrafik. Våra närmaste grannar ha högerkörning, och i hela Europa är det, såsom förut sagts, snart endast England, som har kvar samma trafiksystem och körregler som vi här i Sverige. Några andra skäl än att det är bra att äga ett enhetligt trafiksystem och att införandet av högertrafik troligen kommer att öka turistströmmen i Sverige kunna emellertid knappast anföras för en omläggning. Olycksfallsfrekvensen för högerkörande på grund av vår vänstertrafik är, såsom också påpekats, icke av sådan storleksordning, att den enbart kan motivera en så kostsam omläggning av trafiken som det här gäller.

Att en grundlig undersökning av kostnaderna för högertrafikens genomförande måste föregå det definitiva beslutet, hur detta än kommer att utfalla, tycker jag säger sig självt. Vårt vägnät är i motsats till många andra länders mycket stort, och en trafikomläggning här i Sverige kommer säkert att kosta mycket mera än de 15 miljoner, som exempelvis herr Lindhagen i sin motion förutsatt att den skulle komma att kosta. Det är för övrigt inte alls säkert — vilket man emellertid allmänt tycks tro — att kostnaderna skola bli större, om vi dröja med att genomföra en omläggning. Det är nämligen troligt, att om vi skulle dröja ännu någon tid och om de större städerna under tiden omlade och ersatte spårvagnarna i centrum med omnibussar och trolleybussar, skulle dessa städer knappast kunna påräkna statsbidrag härför. Dessa av nödvändigheten betingade omläggningar komma nämligen automatiskt även om inte högertrafik genomföres.

De med en omläggning förknippade riskerna böra naturligtvis också så långt det går underkastas en noggrann förhandsundersökning. Det är, mina herrar, ingen större konst att köra på vägens högra sida än att köra på dess vänstra. Jag skulle till och med, av den erfarenhet jag förvärvat, kunna säga, att det förefaller, som om människan vore mera inrättad för högertrafik än för vänstertrafik. Som herrarna höra, håller åtminstone herr Bengtsson med om detta. Herr Bengtsson menar väl, i motsats till herr Lindhagen, att ett steg åt höger alltid kan försvaras. Men — när vi resonera om hithörande ting, skola vi inte glömma bort, att våra smala vägar inte äro jämförbara med utlandets breda bilvägar, där turisterna från Sverige och andra länder med förkärlek hålla till, då de resa i utlandet och där riskerna vid omkörningar och möten just på grund av vägbanans bredd äro ofantligt mycket mindre än motsvarande risker här hemma. Vi äro nu vana vid att köra på vänstra sidan av vägen. Vid övergång till högertrafik skulle vi komma att köra på högra vägbanan. Man kan nog, mina herrar, vara ganska säker på att många av dem, som föra bil, även efter högertrafikens genomförande komma att ligga med vagnarna i vägbanans mitt, och därmed följer under första tiden, att risken för kollision blir större än den eljest skulle vara. Jag tror, att vi få räkna med en ganska starkt ökad olycksfallsfrekvens närmast efter övergången, men den risken får man naturligtvis taga.

I fråga om Österrike får jag nämna, att vi under vårt uppehåll i Wien så långt det var möjligt bearbetade det statistiska material, vi erhöilo. Det klagades för någon tid sedan över att vi inte fortsatt med denna bearbetning. Upplyningsvis kan jag i anledning härav meddela, att vi hos vederbörande begärde att erhålla fortlöpande siffror för olycksfallsfrekvensen på vägarna i

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

Österrike, men då bearbetningen centraliserades till den tyska huvudstaden, lyckades det oss inte att erhålla det ifrågasatta materialet. En större olycka, som icke är med i vår statistik, inträffade enligt tidningarna under de dagar då kommitténs sekreterare och jag voro kvar där nere. Vid denna dödades, om jag minns rätt, 10 personer. Jag kan icke yttra mig om orsakerna till densamma, men det föreföll icke uteslutet att ovanan vid högertrafik spelade in.

Jag tror, herr talman, att det är nödvändigt, att en undersökning eller utredning verkställs, och jag ber således att få ansluta mig till vad utskottet föreslagit, dock under uttryckligt betonande av att jag hoppas, att riksdagen behåller sin fria prövningsrätt då det vid utredningen erhållna materialet ligger på riksdagens bord. Det finns i varje fall allt skäl att betänka — även för den, som i likhet med mig är ganska bestämd anhängare av högertrafik — att vi efter en omläggning komma att gå mot en period av ökad olycksfallsfrekvens just på grund av att våra vägar vid tidpunkten för omläggningen inte äro jämförbara med utlandets.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har som ett av mina petita upptagit återställandet av vägfreden i landet. Första gången beslöt riksdagen skrivelse om en huvudsak i problemet. Den ligger nu under utredning. Motionen för i dag behandlar även ett bidrag till återställandet av vägfreden.

Ty vad är det för mening i, att vi skola stå ensamma med vår vänstertrafik, då alla andra länder i Europa infört högertrafik, fränsett det konservativa England? Vi ha ju högertrafik till sjöss och i luften, men till lands måste vi fara till vänster. Det kan också vara riskabelt för den, som faller i tankar och tror, att han är till sjöss eller i luften, då han är till lands eller tvärtom. Här likaväl som i så många andra fall får man väl även förlika sig med internationalitet.

Därför är jag klar med denna sak. Jag fruktar »utredningar», som förresten taga lång tid.

Nu må först betonas kostnadsfrågan. Gustavson sade, att det var hans betydelsefullaste skäl. En omläggning kostar så mycket. Nu är saken den, att kostnaderna skola tas av bilskattemedel och således icke uttagas genom allmän taxering. De, som betala bilskattemedlen, göra det ju för att få förbättrade vägförhållanden, och dessa skattebetalare äro ju nästan enhälliga i åstundan efter högertrafik. För övrigt: 15 miljoner har jag antagit att omläggningen kommer att kosta. En tid beräknade man kostnaden till 8 miljoner. Nu är det någon, som tror att 15 miljoner icke räcka. — Vi sitta här och tro, men vi veta ingenting säkert. Summan är ju ingenting att tala om i vår tid. Här äro vi färdiga med att slunga ut hur mycket som helst till försvaret. Då finns det ingen prutmån. Jag har också tillåtit mig framhålla, att dessa pengar, som omläggningen skulle kosta, samtidigt komma ut i rörelsen, de giva uppehälle åt en mängd människor, som i sin ordning dessutom få betala skatt för denna inkomst. Jag frågade en gång fru Kollontay, minister för Sovjetryssland: »Hur kan ni bygga så mycket nya städer, anlägga nya jätteindustrier m. m., var ta ni pengarna ifrån?» »Jo», svarade hon, »det är ingen konst, ty pengarna gå runt.» Så är det här också.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan!

Men vänta, jag har en gås oplockad med Åkerberg. Han sade, att han inte ofta bifaller Lindhagens motioner. Jag bifaller aldrig Åkerbergs motioner, ty han kommer aldrig med några. Då jag nu i stället för att ta ett steg till vänster tar ett steg till höger, menade han, att han kunde vara med. Ja, det är konsequent från Åkerbergs sida. Han står emot mig i allt, där jag följer det

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

socialdemokratiska programmet. I utrikespolitiken ha vi programpunkten: »Oavlätligt ingripande för nationaliteternas självbestämmningsrätt», märk väl Åkerberg »*oavlätligt*». Men här ha vi inte ens velat ingripa när det gällt ålänningarnas självbestämmningsrätt, så att det är klart, att då befinner han sig på den andra sidan. Och i den svenska jordfråga, som jag kallar jordfrågans lagvägar, där vi kunna iakttaga ett våldsamt bekymmer över den nu framlagda propositionen om egnahemsverksamheten, har jag också följt det socialdemokratiska programmet. Vi äro alla på det klara med enligt min och de gamla jordkommissionernas mening, att här skola vi gå till grunden med ting-*en*. Men här säger Åkerberg, att det är han inte med på, och det beror väl på att han nu vill gå till höger.

Herr Löfvander: Herr talman! Jag var med om början av denna frågas behandling i utskottet. Emellertid vill jag passa på tillfället att deklarerera, att om jag hade varit med om slutbehandlingen av frågan, så hade jag också stått antecknad som reservant.

Jag kan inte inse, att det finns anledning att nu ta upp denna fråga till diskussion. Vi hade så sent som 1936 en omröstning bland motorförarna här i landet om olika trafiksystem, och 71 procent av motorförarna gävo då till känna, att de fortfarande ville ha vänsterkörning. Det går väl inte, mina herrar, att helt nonchalera en sådan omröstning. Ett av skälen till att man blir betänksam mot en övergång till högerkörning är också de stora kostnaderna. Det har talats om 15 miljoner, men det var intressant att höra vad herr Sandén sade på den punkten. Han trodde inte, att dessa 15 miljoner skulle räcka utan att övergången kommer att bli dyrare, och det tror jag också. Nu säger herr Lindhagen, att dessa pengar skola uttagas av bilägarna och bilförarna, och dessa ha krav på att få högerkörning genomförd. Nej, herr Lindhagen, 71 procent av motorförarna, som röstade härom för ett par år sedan, vilja inte ha någon högerkörning. Jag vill också återropa denna omröstning för att gendriva herr Ekströmers uttalande att det är ett demokratiskt krav då man begär införande av högerkörning. Herr Ekströmer trodde också, att man på något förunderligt sätt skulle få kostnaderna för denna omläggning täckta. Men det är väl sangviniskt, herr Ekströmer. Det skulle vara roligt och intressant att höra, hur denna kostnad skulle täckas av sig själv! Herr Wagnsson hade den meningen, att våra motorfordon äro byggda för högertrafik. Jag kan inte dela en sådan mening. Herr Sandén framhöll, att vi inte skola jämföra vägförhållandena i vårt med motsvarande förhållanden i andra länder. Vi ha för övrigt ännu så många smala vägar i detta land att det efter min mening kan vara nyttigt och nödvändigt, att man ser vägkanten då man skall möta en bil. Sitter man då till höger i fordonet och kör vid vänsterkörning, skulle detta inte gå för sig, och det blir samma förhållande, om vi få högerkörning. Då kan föraren inte se den vägkant, som han skall akta sig för.

Utskottets ärade ordförande talade försiktigt och framhöll, att han ansåg en förutsättningslös utredning i denna fråga befogad. Men utskottets motivering är långt ifrån förutsättningslös. Där går man in för att utredningen skall komma till det resultatet, att det skall bli högerkörning i landet.

Jag kan, som jag tidigare nämnde, inte anse, att denna fråga nu är aktuell, och det är värt beaktande vad vi hörde uttalas av herr Sandén, som nu inte föreföll fullt övertygad om högerkörningens fördelar.

Jag yrkar bifall till reservationen, det vill säga avslag på förevarande motion.

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

Herr **Gustavson, John**: Herr talman! Herr Ekströmer yttrade bland annat att det torde väl inte vara så svårt att vänja hästarna att gå till höger i stället för till vänster. I mitt anförande sade jag, att hästen hör till de djur, som allra fortast och lättast taga en vana. Ju yngre hästarna äro, desto lättare går det att få dem till en viss vana, men att sedan få dem att ändra sig och taga en annan vana, är svårare. Herr Ekströmer tyckte, att det skulle väl inte vara så farligt med ett steg till höger. Det är inte så lätt, herr Ekströmer, även om herr Sandén håller med herr Ekströmer så att även han för en gångs skull kan försvara ett steg åt höger, ty det är väl bara i detta speciella fall, han gör det.

Sedan säger herr Ekströmer, att det är ett demokratiskt krav att införa högertrafik, det är en reform, som skulle komma framför allt de breda lagren hos vårt folk tillgodo. Jag undrar, om de breda lagren, om arbetarklassen i gemen verkligen skulle komma att utgöra majoriteten av dem, som efter att ha tillgodogjort sig högerregeln här hemma, komme att färdas i bil i utlandet. Jag tror inte att detta påstående är befogat, utan det kommer nog att bli de mera välsituerade som få råd att åka bil till främmande länder. De breda lagren tror jag inte komma att göra det, det får herr Ekströmer ursäkta mig; de komma inte att bli lejonparten av denna kategori av trafikanter.

Utskottets ärade ordförande lade sitt yttrande bra mycket mera sympatiskt än utskottets utlåtande. Utlåtandets kläm går in för en allsidig utredning, men hela motiveringen i utskottets utlåtande är enligt mitt förmenande så ensidigt inriktad som gärna kan vara möjligt. Den tager parti för en övergång till högertrafik. Motiveringen är inte på något sätt allsidig och förutsättningslös, ehuru klämman är det. Å andra sidan ansåg herr Ekströmer, att hur ensidigt utskottets utlåtande än är, så tyckte han att det borde ha varit mera positivt hållet, det vill säga ännu mera partiskt inställt för reformen. Där gå herrarnas mening isär, det kan jag inte rå för men jag konstaterar det.

Så talade herr Åkerberg om mina »brösttoner» — han använder gärna det där uttrycket ibland — då jag sagt, att så länge vi själva kunna länka vårt lands öden borde vi utan hänsyn till utlandet bestämma vårt trafiksystem. Han frågade, vem som har hotat oss eller förmenat oss att göra det. Jag framställde frågan för att bemöta den där argumenteringen, att vi förr eller senare skola bli tvingade att övergå till ett annat trafiksystem och måste taga det ögonblicket efter. Detsamma sade herr Åkerberg, då han menade, att Sverige kan inte i längden stå emot kraven på högertrafik utan vi bli tvingade att förr eller senare taga detta steg. Jag skulle vilja vädja till herr Åkerberg och fråga honom: Vem är det, som vi skola stå emot? Vem skall komma och tvinga denna reform på oss? Därför finns det fog för att säga, att så länge vi ha möjlighet att inverka på det som sker, skola vi också göra det och inte bidra till att saker ske, som vi inte vilja skola ske. Det må herr Åkerberg kalla brösttoner eller något annat.

Sedan säger herr Lindhagen, att bilskattemedlen böra bekosta de 15 miljoner, han begärt för övergången, eller vad det nu kommer att erfordras. Men om detta förslag bifalles, får ju lantbruket vidkännas en minskning i det bidrag till väghunderhållet, som nu bilskattemedlen utgöra. Det blir ett direkt minus för lantbruket, om denna kostnad skall betalas av bilskattemedel. Vidare yttrade herr Lindhagen, att de, som betala bilskattemedlen, eller motormännen, borde få sin begäran om högertrafik bifallen. Jag yttrade i mitt första anförande, att bilisterna vilja inte själva ha denna reform. En förkrossande majoritet av dem som deltog i omröstningen för ett par år sedan,

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

röstade emot högertrafik. Därför menar jag, att det är oriktigt att säga, att de stå och bedja om högertrafik. Av 27,592 röstande var det 19,715, som röstade mot införande av högertrafik.

Jag skall icke upptaga tiden längre, utan vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till den av mig med flera avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Nisser: Herr talman! Jag håller med herr Lindhagen att det varit bra, om utskottets förslag hade varit starkare motiverat. Nu utmynnas det endast i en hemställan om utredning i allmänhet, men vi få ju vara tacksamma för att vi fått åtminstone så mycket.

Här ha framförts många skäl för övergång till högertrafik, och jag vill inte upprepa dem. En del skulle emellertid kunna tilläggas men jag vill nu endast yttra mig om några saker, som förekommit här under debatten.

Det framhölls av herr Gustavson, att de trafikolyckor i landet, som skulle kunna anses bero på att vi ha ett annat trafiksystem än våra grannländer, endast uppgått till högst $\frac{1}{4}$ procent av samtliga olyckor. Då frågar jag: vore det inte skäl att söka få bort även denna $\frac{1}{4}$ procent? Ty låt vara, att denna siffra inte är stor, men skulle den försvinna, vore det dock något, som innebär en förbättring av vår olycksfallsstatistik. Dessutom skulle regeln om högertrafik leda till mindre antal olyckor i fortsättningen. Det har också framhållits att våra bilar äro konstruerade för högerkörning. Detta är en detalj, som spelar en viss roll och vars verkningar man kan iakttaga, om man kommer till Finland, som har vägar av samma beskaffenhet som våra: smala och krokiga. Tack vare regeln om högertrafik håller man sig där så långt som möjligt från dikeskanten. Man kör hela tiden på mitten av vägen. Kör man i vänstertrafik, håller man sig däremot från mitten ut till vägkanten för att inte kollidera med mötandeagnar.

Det har också sagts, att de få bilister, som komma från utlandet med dess högertrafik, eller som härifrån resa till utlandet, dem behöver man inte taga så stor hänsyn till. De äro inte så förfärligt många. Statistiken visar emellertid, att det var c:a 199,000 motorfordon, som 1938 passerade landgränsen till Sverige och 54,750, som passerade hit sjöledes. Detta är ju inte så svindlande höga siffror, men det är dock något att taga hänsyn till.

En annan fråga, som inte, såvitt jag hört, har berörts, men som har stor vikt är emellertid hänsynen till alla de turister från utlandet, som inte komma i bil. Det är alldeles tydligt, att de, som färdas till utlandet i bil, ha hela tiden klart för sig, att nu skola de hålla till höger, liksom de, som komma från utlandet och hit, ha klart för sig, att de skola hålla till vänster. Det är inte svårt för bilisterna att lära sig denna sak, men jag hörde en aktad ledamot av riksdagen på förmiddagen yttra, att när han kommer till utlandet och går på gatorna, känner han sig i tre dagar i ständig livsfara, ty man är inte van vid att trafiken kommer »från fel håll». Det är alltså, anser jag, speciellt dessa fotgängare från utlandet, som man skall ta hänsyn till. Det är dessa, som ha största svårigheten av våra trafikregler, då de inte ha någon tanke på att trafiken i utlandet går efter helt olika regler mot trafiken här.

Sedan har det talats om hästskjutsarna, och det var en talare som sade, att hästen lär sig snart en sak, men det är svårt att få hästen att lära om. Det tror jag inte är så farligt! I ett sådant gränslandskap som det, där jag bor, importeras många hästar från Norge, där de hela sin tid gått i högertrafik. Men komma de hit, dröjer det inte längre än 14 dagar, förrän de äro fullt vana vid vänstertrafiken. Jag tror att det är att misskänna hästen, när man förnekar hans läroaktighet och säger, att han är oemottaglig för undervisning.

Sedan har det sagts, att vi skola bestämma, hur vi vilja ha det på detta

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

området, medan vi ännu ha möjlighet att göra detta, och inte vänta, till dess att vi bli tvingade till ett beslut i saken. Ja, det är riktigt. För många år sedan, när vi också själva kunde bestämma, lade vi om vårt måttssystem till metersystemet. Jag tror inte, att det finns någon, som beklagar, att denna reform då genomfördes. Nu kanske någon invänder, att man inte kan jämföra dessa båda reformer, ty övergången till metersystemet var någonting helt annat. Jag kan gärna hålla med om att det den gången verkligen låg annorlunda till så till vida, att det inte var någon risk förenad med att ha kvar det gamla systemet med fot, aln och tum, medan vi däremot, om vi ha kvar den gamla vänsterregeln, måste räkna med en betydande olycksfallsrisk. Det är en väsentlig skillnad, och just detta, tycker jag, är ytterligare ett skäl för att vi skola gå över till högertrafik, medan tid ännu är.

Kostnaderna för en övergång till högertrafik i vårt land äro obestriddigen stora, men de äro inte på något vis avskräckande. Därtill kommer, att kostnaderna alldeles påtagligen komma att stiga undan för undan, ju längre vi dröja med denna omläggning. Nu har det visserligen sagts, att kostnaderna komma att bli mindre längre fram, därför att en del städer då slutat med sina spårvagnar och man följaktligen inte behöver räkna med några utgifter för omläggning av spårvägarna. Det är kanske riktigt, men vad som då kommer att kosta så mycket mera är att bygga om alla omnibussar och motorvagnar. Det blir helt säkert en betydande utgift, men pengarna komma i alla fall att stanna inom landet, vilket ju alltid är en god sak.

Man har vidare här åberopat en omröstning bland motorförarna. Jag vet inte riktigt, vilken omröstning som man åsyftar, men om man avser den omröstning, som föranstaltades genom »M» för något år sedan, måste jag fästa uppmärksamheten på att denna omröstning ju skedde fullständigt utan kontroll. Vi veta inte alls, hur dessa siffror kommit fram, och jag tror för min del, att man inte får bygga alltför mycket på det resultat, som denna omröstning gav.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag gör det i förhoppning om att utredningen måtte komma att verkställas snarast möjligt och av sakkunniga personer, så att ett förslag kan framläggas för nästa års riksdag.

Herr Linder: Herr talman! Flera av de talare, som haft ordet i denna debatt, ha observerat den motsättning, som finnes mellan utskottets motivering och dess kläm. Det är alldeles riktigt, att det föreligger en sådan motsättning. Det har inom utskottet funnits starka röster, som talat för motiveringen, men den mening, som där framkommit, har, om jag så får säga, på något sätt måst mildras i klämman.

Motiveringen talar starkt för övergång till högertrafik, och jag har för min del ingenting att invända mot denna del av utskottets utlåtande. Beträffande klämman står jag dock på den standpunkten, att utskottet hade bort hemställa hos Kungl. Maj:t om utredning av frågan, hur en övergång till högertrafik skall kunna genomföras. Jag vill alltså egentligen inte, såsom nu sker enligt klämman, ha upp frågan om *lämpligheten* att övergå till högertrafik för att vi, såsom utskottets ordförande säger, framdeles skola stå inför ett val, hurvida vi skola ha vänstertrafik eller högertrafik. Visst är det sant, att mycket ändrar sig här i världen dag från dag, men som förhållandena utvecklat sig på det område, som det här gäller, undrar jag verkligen, om en utredning skulle kunna komma fram och förorda, att vi i vårt land skulle bibehålla vänstertrafiken. Jag tror, att det bara är förspilld möda att lägga ned kraft och arbete på att nu försöka övertyga den stora majoriteten av vårt folk om,

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

att vänsterregeln bör bibehållas. Det har redan framhållits här, att Sverige förutom England och Irlandska republiken numera är det enda land i Europa, som har kvar vänsterregeln.

Det är ett faktum, att motorismen breder ut sig dag från dag, ökas allt kraftigare och omgestaltar samfundsförhållandena på ett sätt, som man tidigare knappast har kunnat drömma om. Även om man som jag från början haft den uppfattningen, att vi i vårt land borde försöka reda oss med det, som är gammalt och vant både för människor och djur, nämligen vänstertrafiken, tvingas man av omständigheterna över på en annan linje. För att belysa, vilken omfattning motorismen numera fått, behöver jag bara nämna, att man i Skåne under påskhelgen mellan Hälsingborg och Helsingör hade 60,000 resande och över 3,000 bilar. I Malmö hade man på skärtorsdagen över 12,000 resande och en mängd bilar. Det är inte möjligt för oss att i en tid, då takten på alla områden sättes upp allt häftigare och häftigare, och heten blir allt större och större, göra någonting emot denna utveckling. Men varför skola vi då göra det svårare för oss, än vad vi behöva ha det? Varför skola vi behöva byta om i fråga om en så viktig sak, som på vilken sida av vägen, vi skola köra, bara därför att vi resa övër från Danmark till Sverige eller tvärtom? Det är alldeles onödigt att belasta oss med detta besvär och påtaga oss den extra uppmärksamhet, som denna omläggning för med sig, utan det bör för trafikens skull vara samma körregler på båda sidor om Öresund. Snart nog blir också den nya bron över Svinesund färdig. Den kommer att medföra en ökning av trafiken från Norge till vårt land, och hela Bohuslän och Halland komma efter bron tillkomst att få en kolossal genomgångstrafik. Vad skall det tjäna till att behöva byta om från höger- till vänsterkörning eller tvärtom, bara därför att man överskrider en landgräns de nordiska folken emellan?

Enligt min mening borde det här inte finnas något annat att utreda än att försöka taga reda på hur vi skola förfara för att få högertrafiken genomförd i vårt land på lämpligaste och billigaste sätt. För att vinna enstämmighet har jag emellertid inom utskottet — och detsamma har väl också varit fallet med mina kamrater, förmodar jag — gått med på den här föreliggande klämman, som går ut på att vi skola låta utreda spörsmålet, huruvida det är lämpligt att införa högertrafik. Detta är emellertid egentligen en helt annan fråga än den, som jag ville ha utredd, ty därmed tager man ju upp det stora principiella spörsmålet om höger- eller vänstertrafik, vilket jag anser absolut inte borde ha behövt komma upp.

Vad sedan lantbrukarna beträffar, ha de ju i denna fråga alltid iakttagit en stor återhållsamhet. Det må nu vara deras sak. Men jag tror i alla fall, att svenska folket börjar få den uppfattningen, att vi i en tidsålder, då människorna strömma över landamärena som aldrig någonsin förr, inte kunna isolera oss genom att nästan ensamma i världen ha kvar den gamla vänstertrafiken.

Jag har, herr talman, ingenting att i princip tillägga, därför att jag ju ställt mig bakom utskottets utlåtande, ehuru väl jag hyser betydligt längre gående önskemål. Här i debatten ha också många röster höjts för, att klämman borde vara skarpare. Som frågan nu ligger till, har jag emellertid ingen annan önskan, än att *utredningen måtte påskyndas* och att man måtte undvika alla krumbukter, så att vi ju förr dess hellre kunna få högertrafiken genomförd även i vårt land.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag tackar den siste ärade talaren, för att han slutade sitt anförande med att uttala en förhoppning om att alla krumbukter måtte upphöra.

Jag begärde egentligen ordet för att få till protokollet antecknat, att norska

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

regeringen vänt sig till svenska regeringen med en petition att omsider även Sverige likaväl som Danmark och Norge skall införa högertrafik. Vi sträva ju nu för tiden på så många områden efter att få till stånd en gemensam nordisk lagstiftning och gemensamma nordiska seder. Då skulle väl i all rimlighets namn även deras trafikförhållanden kunna höjas till en gemensam princip för Norden.

Jag skall be att få framhålla — ty jag måste naturligtvis bereda mig på att någon säger det — att när jag här så ivrigt går in för denna reform, sker detta inte alls i någon harm över att en gång ha blivit överkörd av en estnisk konstnär, som körde till höger enligt vana från sitt hemland eller annan orsak. Jag tittade till vänster hela tiden, från vilket håll bilarna kommo, och skulle just med ett tigersprång försöka taga mig över en stor körväg och rädda mig upp på den trygga trottoaren mitt emot utan att överköras av de bilar, som höllo till vänster. Men då kom den högerkörande estlänningen från andra sidan och körde på mig just på högra delen av vägen, där jag trodde mig vara i trygghet. För detta fick jag efter omröstning i darrätten och hovrätten böta 30 kronor. Det var den yngre generationen, som fällde mig, ty de tyckte, att borgmästaren kunde väl se upp i alla fall, medan de äldre och erfarnare helt frikände mig. Den estniske konstnären i sin tur fick böta 180 kronor. Jag försökte få J. K. att på mina vägnar överklaga domen, ty själv fick jag ju inte detta enligt den nya rättegångsordningen, som hindrar fullföljd till högsta domstolen. Men han fäste inte något avseende vid min begäran, och därför fick jag inte till stånd någon prövning i högsta instans.

Från domstolarna ha vi ju en imponerande erfarenhet av hur svårt det är att döma i bilmål med alla dessa olika regler och olika meningar om nästan allting. En skandinavisk högerkörning skulle i sin mån underlätta även domstolarnas arbete och därmed i sin mån även minska det allmännas kostnad för domstolarna.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! När man hör på denna debatt, får man det intrycket, att det åtminstone i denna kammare måtte finnas en mycket stor majoritet, för att vi även i vårt land skola gå över till högertrafik. Man skulle också kunna tro, att det finns en motsvarande majoritet ute i landet. Det har nämligen gång på gång i debatten framskyttat, att det skulle vara den allmänna meningen i vårt land, att vi skola övergå till högertrafik. Jag tillåter mig dock erinra om att — såsom också påpekas i andra lagutskottets utlåtande — Motormännens Riksförbund så sent som år 1936 anordnade en omröstning bland bilägarna i vårt land för eller emot vänstertrafik. Vid denna omröstning avgävos 27,592 röster och av dessa voro 19,715, det vill säga en absolut kvalificerad majoritet, för bibehållande av vänstertrafiken. Nu säger visserligen herr Nisser, att man inte vet, hur det gick till vid denna omröstning. Jag förmodar emellertid, att Motormännens Riksförbund väl ändå är en sådan organisation, att man inte utan vidare mot densamma får framkasta beskyllningar av en sådan art.

Jag har roat mig med att fråga trafikchaufförer, vad de anse vara bäst, att köra till höger eller vänster. Jag gjorde det senast i dag, när jag gick till riksdagen. Jag interPELLERADE litet över ett halv tjug chaufförer utefter vägen, där jag gick fram. Det var rätt intressant att prata med dem om detta problem. Resultatet av min lilla försöksomröstning blev, att det bland dessa trafikchaufförer fanns en liten majoritet för bibehållande av vänstertrafiken, fastän jag erkänner, att denna majoritet inte var så stor. De av chaufförerna, som hade erfarenhet av högertrafik, till exempel från körningar i Norge, sade,

'Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

att det gick mycket bra att köra där trots den omlagda trafiken. De fingo bara tänka litet mera och köra saktare.

Av utskottets utlåtande framgår, att knappt $\frac{1}{4}$ procent av motortrafikolyckorna i Sverige förorsakats därigenom att utländska automobilförare fått köra till vänster, när de kommit till vårt land. Herr Nisser sade, att vi skola ha bort även denna $\frac{1}{4}$ procent. Jag är rädd för att om vi införa högerkörning och man, såsom vi fingo läsa i tidningarna i fjol, får till stånd den projekterade stora stråkvägen mellan Malmö och Stockholm, så att man skulle kunna köra hela denna sträcka på några timmar i 80—90 kilometers fart, skulle säkerligen resultatet beträffande olycksfallsstatistiken inte alls bli det av herr Nisser eftersträfvade. Herr Linder talade om att takten i våra dagar sättes upp allt mer och mer. Det är just denna »fartens tjusning», som jag tycker, att det är tid att reagera emot. Jag har rest mycket i vårt land i bil. När man sommardag färdas fram utefter våra vägar, kan man litet varstans få se avskräckande bevis på vart denna »fartens tjusning» leder. Jag minns särskilt ett fall från i fjol, då jag kom körande längs en av våra landsvägar. I en backe invid vägen låg en bil, som man slagit tre volter, innan den kommit dit. Och det var ändå ingen krokig väg utan raka vägbanan. Jag har även någon gång åkt med personer, som tyckte om »fartens tjusning» och som körde med över 100 kilometers fart på släta och raka vägar. Då vi från dessa raka vägar kommo till en trakt med gammaldags krokiga och smala vägar, som man allmänt hade här i landet för femtio år sedan, drog jag en suck av lättnad, ty där gick det inte att hålla en så hög fart, och då blev det tillfälle för mig att få se litet av trakten. Det kan man nämligen knappast göra, om man färdas med en hastighet på över 100 kilometer i timmen.

Det föreliggande utlåtandet går endast ut på en hemställan om utredning rörande lämpligheten av att i vårt land genomföra högertrafik. Jag har för min del ingenting emot en sådan utredning, men jag vill understryka, att jag inte tror, att det i fråga om den allmänna meningen ute i landet ligger till precis på det sätt, som en hel del av de talare, som uppträtt i denna debatt, velat göra gällande. Jag tycker för min del, att utskottets ordförande och herr Sandén lade upp detta problem ganska klart och förståndigt. De ville ha en utredning men sade samtidigt från början ifrån att de, när utredningens resultat en gång föreligger, vilja ha fria händer att bestämma om hur det sedan skall bli.

Jag har, herr talman, bara velat framföra dessa synpunkter, därför att jag, som jag nyss sade, inte tror, att det bland folket ute i bygderna finnes en så kraftig opinion för en omläggning till högertrafik, som man av debatten här kanske skulle kunna tro, och att man därför kan ha rättighet att vara litet betänksam.

Vi skola också i detta sammanhang komma ihåg, att vårt land inte är något genomgångsland för den stora motortrafiken, även om det kommer många turister hit. Det är inte alls så som till exempel i Holland och Belgien, där turisterna köra igenom på några timmar för att komma till ett annat land. När de utländska turisterna komma till vårt land, är det väl oftast för att stanna här några dagar, och då äro de också inställda på den förändrade trafiken. Herr Linder anförde några siffror på hur många resande, som under påskhelgen passerat Malmö. Om vi se efter på sid. 8 i utskottets utlåtande finna vi, att år 1930 över 103,000 motorfordon passerade Sveriges landgräns. År 1938 var motsvarande siffra nära 200,000. Dessa siffror, tycker jag, äro i alla fall ett bevis för att folk i utlandet inte äro så förskräckligt rädda för att resa hit, trots att vi ha vänstertrafik.

Jag har, herr talman, som jag nyss sade, med dessa ord endast velat under-

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)
stryka, att det kanske ändå inte bland folket ute i bygderna finns en så kraftig opinion för att omedelbart genomföra högertrafik. Jag vill dock inte motsätta mig en utredning, men jag vill framhålla, att jag, när utredningens resultat föreligger, vill ha absolut fria händer, då det gäller att slutgiltigt avgöra frågan om höger- eller vänstertrafik i vårt land.

Herr Tamm: Herr talman! Jag måste erkänna, att jag vid detta ärendes behandling inom utskottet närmast ställt mig på den linje, som här i debatten bäst har klarlagts av herr Sandén. Herr Sandén har enligt mitt förmenande på ett mycket förtjänstfullt sätt försökt att ställa kyrkan mitt i byn och visat en objektivitet, som det kunde vara klokt för litet var av oss att iakttaga vid bedömandet av denna fråga. Herr Sandén har kanske också haft de största förutsättningarna och möjligheterna att göra detta, därför att han ju genom sitt arbete med utredningen av denna fråga haft tillfälle att kanske mera allsidigt än någon annan i denna kammare beakta de skäl, som tala för och emot en omläggning av våra trafikförhållanden.

Det har här under debatten från dem, som med brinnande intresse förfäktat den åsikten, att högertrafiken snarast möjligt bör införas i vårt land, och även från annat håll framförts en hel mängd skäl för denna reform. Jag undrar dock, om man kanske inte i sin iver på ett par punkter gått litet för långt och kommit med skäl, som måste anses vara mindre godtagbara. För mig finns det ett enda stort skäl, som redan det är avgörande, nämligen att det i det allt mera ökade internationella umgänge, som kommit till stånd, är både önskvärt och eftersträvansvärt, att vi på alla områden söka få fram en större enhetlighet. Detta gäller inte bara i fråga om trafiken, utan det gäller också i fråga om mått, mål och vikt. Vad som här ifrågasättes är alltså endast ett led i en utveckling, som vi onekligen och obestriddligen måste gå till mötes.

Jag måste dock säga, att det är en omständighet, som gjort, att jag för min del varit litet tveksam, när det gällt att taga ställning till denna fråga. Såsom de flesta av herrarna i denna kammare torde erinra sig, framhölls det, när frågan om en förändrad vägtrafikstadga för ett par år sedan var uppe till avgörande här i riksdagen, med mycken skärpa ifrån vederbörande departementschef, att man redan i det sambandet borde göra klart för sig, huruvida man ville gå in för vänster- eller högertrafik, ty en omläggning längre fram skulle vara förenad med rätt betydande kostnader. Denna kammare beslöt då att ha kvar vänstertrafiken. Under de år, som gått sedan den nya vägtrafikstadgan beslöts, har man exempelvis för att på bästa sätt ordna vänstertrafiken i hela vårt land och även här i Stockholms stad börjat sätta upp trafikskyltar av olika slag, vilket dragit med sig betydande kostnader — säkert miljontals kronor. Jag tycker nästan, att jag skäms att då jag för två år sedan var med om detta beslut, nu komma och säga, att allt detta, som vi då beslöto och som nu börjar effektueras, skola vi stryka bort och vi få börja flytta om alltihop igen. Detta hindrar dock inte, att jag i själva principfrågan klart inser nödvändigheten av att vi även efter hand i vårt land övergå till högertrafik. Det är en reform, som vi inte komma ifrån. Jag har därför också i motsats till den föregående ärade talaren helt och fullt ställt mig bakom den uppfattning, som kommit till uttryck i utskottets kläm.

Jag kan nämligen inte finna annat än att då motsatta uppfattningar om lämpligheten av denna reform ännu i viss utsträckning förefinnas och, som jag här nyss nämnde, vissa skäl kunna anföras både för och emot en övergång till högertrafik, är det klokast, att i dag inte fatta ett klart ensidigt beslut utan i stället gå fram på den linje, som utskottet här har föreslagit. Jag

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

tror, att det då kanske kan komma att gå i denna fråga, som i så många andra, nämligen så, att om den får mogna i lugn och ro, kunna vi kanske så småningom allesammans bli eniga och fatta det slutliga beslutet utan menings-skiljaktigheter. Om frågan däremot i dag skulle läggas upp efter den linje, som herr Linder föreslog och som flera andra talare gått in för, skulle det säkerligen bli en mycket hård strid. Vi hörde ju nyss, hur herr Anton Pettersson sade, att han är med på en utredning, men att han ville ha ryggen fri, när det gäller det slutliga ställningstagandet. Är det inte under dessa förhållanden bättre, att vi i dag allesammans försöka ena oss om utskottets hemställan? Jag hoppas, att vi inte skola behöva votera om saken, och jag uttrycker dessutom den förhoppningen, att resultatet av den här föreslagna utredningen skall bli sådant, att vi till sist i full enhällighet skola kunna lösa detta problem. Ett sådant tillvägagångssätt har visat sig lyckligt tidigare, och jag är övertygad om att det också kommer att visa sig lyckligt i detta fall. Jag har därför inte kunnat vara med om en annan mera positiv form för utskottets utlåtande, än vad som här föreligger. Jag har alltså delat den uppfattning, som först av utskottets ordförande framburits.

Jag har, herr talman, under dessa omständigheter naturligtvis inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandén: Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten vid att herr Lindhagen påstod, att norska regeringen riktat en hemställan till svenska regeringen om att högertrafik skulle genomföras i vårt land. Jag vet inte, var herr Lindhagen fått denna uppgift ifrån, men den är inte riktig. Där- emot har Norges Automobil-Forbund till norska arbetsdepartementet hem- ställt, att departementet genom utrikesdepartementets förmedling med de svenska myndigheterna ville upptaga till behandling frågan om införande av högertrafik i Sverige. Det finns ingen regeringsdeklaration från något land i fråga om en ändrad körriktning här i Sverige.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag skulle vilja börja mitt an- förande på ungefär samma sätt som herr Anton Pettersson och säga, att när man lyssnat till den debatt, som förekommit här, har man svårt att förstå, vad man egentligen menar.

Jag har fått den uppfattningen, att den huvudsakliga oppositionen mot in- förande av högertrafik skulle finnas bland jordbrukets representanter. Jag har för min del ytterst svårt att förstå, varför man från det hållet reser så stark opposition mot detta förslag.

Herr John Gustavson talade om hur svårt det skulle vara att vänja häs- tarna vid högertrafik. Men, mina herrar, är inte detta ett underbetyg åt hela den svenska bondeklassen. Om en häst inte vill gå på vilken sida som helst av vägen, är detta inte hästens fel, utan det är körkarlens fel. Då kan denne helt enkelt inte köra. Jag har själv kört häst i över trettio år och all- tid fått hästen att gå på vilken sida jag velat. Det har inte varit några svå- righeter med det.

Att sätta sig emot ett sådant förslag, som det här föreliggande, skulle vara att söka rida spärr mot utvecklingen, ty vi äro väl ändå alla överens om att vi förr eller senare måste övergå till högertrafik. Jag instämmer för min del med vad herr Linder här sade, och om frågan i dag hade legat så till att det gällt att fatta ett direkt beslut om övergång till högertrafik, skulle jag inte ett ögonblick ha tvekat att lägga min röst för genomförande av denna reform.

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

Herr Linder: Herr talman! Med anledning av herr Tamms yttrande vill jag endast understryka, att, så vitt jag har kunnat följa med debatten, föreligger här icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag eller avslag på detsamma. Den väg, som jag i mitt anförande talade om, har varit föremål för diskussion i utskottet, men den ville jag endast ha omnämnd i debatten. Det har också funnits talesmän för en kraftigare och starkare behandling av denna fråga, så att vi snabbare skulle komma fram till resultat. Jag kan dock, som frågan ligger till i dag, inte annat än yrka bifall till utskottets förslag. Jag har således ställt mig bakom utredningskravet, och även jag får alltså avvakta resultatet av utredningen. Men det kan inte vara något klandervärt, att man redan nu försöker lansera den tanken, att eftersom hela världen infört högertrafik, böra vi bryta vår isolering på denna punkt. Det förefaller mig inte vara oklokt, att man också talar om sin uppfattning i detta stycke.

Herr Lindhagen: Herr talman! Uppgiften, att norska regeringen vänt sig till svenska regeringen med en framställning om att vi skola övergå till högertrafik har jag fått av en trafikexpert av högsta klass i Stockholm. Det är allt vad jag kan säga. Jag anser i alla fall inte, att det, som det lät på Sandén, skulle vara något nästan otroligt, att norska regeringen inlåtit sig på något sådant. Det ligger väl mycket nära till hands, att norska regeringen hade kunnat komma med en sådan framställning. Sandéns inlägg har emellertid nu haft det goda med sig, att han talat om att bilisterna i Norge vänt sig till Sverige med en sådan framställning, som denne trafikexpert i Stockholm trodde kommit också från norska regeringen.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Herr Tamm fällde ett yttrande, som jag inte riktigt förstår, vad han menade med. Han började med att säga, att det är ett önskemål, att vi få till stånd ett så enhetligt system som möjligt, men sedan sade han, att han ville vara fullständigt obunden att, när resultatet av den utredning, som han trodde skulle komma till stånd, föreligger, avgöra vilken ståndpunkt han skulle intaga. Jag anser, att detta är att positivt uttala sig i en riktning samtidigt som man säger, att man vill vara obunden, då det gäller att taga slutgiltig ståndpunkt till frågan om det skall bli höger- eller vänstertrafik. Jag kan inte riktigt förstå tankegången bakom detta yttrande från herr Tamms sida.

Sedan vill jag till herr Andersson i Bussjö, som yttrade att han kört häst i hela sitt liv och alltid fått den att gå på vilken sida av vägen, som han ville, säga, att då måste man ha både höger- och vänstertrafik i Skåne. Även jag har kört häst i hela mitt liv, men jag har aldrig hållit annat än till vänster, när det kommit någon som velat köra om mig. Jag har alltså för min del haft vänstertrafik. Herr Andersson i Bussjö däremot har tydligen inte svårt att väja, då han möter någon, och håller än till höger och än till vänster. Jag går med på, att om man vill ha hästen till höger, är detta inte så svårt, men det är dock i alla fall mycket lättare med en ratt, ty ratten har inte fått någon vana. Det är betydligt lättare att svänga en bil över till den ena eller andra sidan, än att få en inkörd häst, som är van att alltid gå på den ena sidan, att utan vidare lyda och gå åt motsatt håll.

Herr Tjällgren: Herr talman! Eftersom det här tycks bli en allmän deklARATION från kammarledamöternas sida, skall även jag be att få tillkännagiva min åsikt i den föreliggande frågan.

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

Jag kommer för min del att rösta för bifall till utskottets förslag. Jag skall inte upprepa de skäl, som anförts för bifall till förslaget, utan vill inskränka mig till att säga, att det särskilt är ett skäl, som varit avgörande för mig, när jag intagit min ståndpunkt till frågan, nämligen det, att jag är övertygad om att vi här i Sverige inte i längden kunna komma ifrån denna reform, och då anser jag, att det är bättre att taga detta steg ju förr dess hellre. Jag kan alltså, herr talman, i den föreliggande frågan inte följa vare sig min partivän herr John Gustavson eller mina partikamrater, som reserverat sig i utskottet.

Herr **Hagström**: Herr talman! Jag skall be att redan från början få säga, att även jag hör till dem, som önska en omläggning från vänstertrafik till högertrafik här i landet. Den huvudsakliga argumenteringen, som anförts av dem, vilka äro motståndare till denna reform, har varit, att de frukta för de höga kostnaderna. Gentemot detta vill jag säga, att det ju ändå här gäller en engångskostnad, och det torde bli fråga om sådana arbeten, som till större delen kunna utföras inom landet och som i dessa arbetslöshetstider kanske kunna vara ägnade att något motverka just denna arbetslöshet.

Beträffande farhågorna för ökning av olycksfallsfrekvensen under tiden för omläggningen tror jag för min del inte, att risken är så stor i det hänseendet. Jag har själv några gånger kört i högertrafik i Norge och därvid märkt, att det inte dröjer så länge, förrän man finner sig ganska väl tillrätta med de ändrade trafikreglerna. Efter att ha kört någon vecka i Norge och kommit tillbaka till Sverige har jag vanligen önskat, att jag inte skulle behöva återgå till vänsterkörning. Jag tror därför som sagt inte, att risken är så stor. Visserligen kände jag det, när jag första gången skulle köra i Norge, som om jag gav mig ut på ett stort äventyr, men spänningen gick ganska snart över.

Jag är för min del också övertygad om att man i längden inte kan komma ifrån en övergång till högertrafik, och därför ber jag att få instämma med dem, som yrkat bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där- under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustavson, John*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. Sveriges övergång till högertrafik. (Forts.)

Då emellertid herr *Gustavson, John*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 17.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteriväsendet jämte en i ämnet väckt motion.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
lantmäteri-
kontoren i
länen.

Punkten 3.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för lantmäterikontoren i länen fastställa ändrad personalförteckning och godkänna ändrad avlöningsstat samt till Lantmäterikontoren i länen: Avlöningar för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 1,175,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att antalet ordinarie expeditionsvaktbefattningar i lönegraden A 5 skulle bestämmas till 8.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 242, av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö och herr *Bergström*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att antalet ordinarie expeditionsvaktbefattningar vid lantmäterikontoren i länen skulle vara 10 med placering i lönegrad A 5.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte

1) för lantmäterikontoren i länen fastställa under punkten införd personalförteckning;

2) godkänna under punkten införd avlöningsstat för lantmäterikontoren i länen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40;

3) till Lantmäterikontoren i länen: Avlöningar för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 1,175,000 kronor;

B) att motionen I:242 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Utskottet, som ansluter sig till departementschefens uppfattning beträffande antalet befattningar, som nu böra uppföras å ordinarie stat, kan alltså icke biträda motionerna. Emellertid förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t kommer att till förnyad prövning upptaga frågan om uppförande av ytterligare expeditionsvakter å ordinarie stat.»

Reservation hade avgivits av herr *Granath*, som hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen I:242,

1) för lantmäterikontoren i länen fastställa i reservationen införd personalförteckning;

Anslag till lantmäterikontoren i länen. (Forts.)

2) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för lantmäterikontoren i länen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1939/40;

3) till Lantmäterikontoren i länen: Avlöningar för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 1,176,000 kronor.

Herr **Granath**: Herr talman! Till det utskottsbetänkande, som här föreligger, har jag avgivit en reservation. Jag har gjort det emedan jag anser starka skäl tala för att de expeditionsvakter, som det här gäller, nu borde ha kommit på ordinarie stat. Även om jag förstår att departementschefen velat gå försiktigt fram, vill jag dock anföra, att de sakkunniga, som uppgjort förslag till personalstat, varit eniga om att i personalstaten uppföra ett antal av tolv expeditionsvakter, och lantmäteristyrelsen har också enhälligt tillstyrkt detta förslag. I propositionens personalstat, som vi nu ha att behandla, har man emellertid upptagit endast åtta expeditionsvakter.

Då jag förstår att det nu är lönlöst att genom något yrkande om bifall till reservationen få någon ändring till stånd, skall jag endast passa på tillfället att till herr jordbruksministern framföra en hemställan om att herr jordbruksministern vid ett kommande års behandling av personalstaten tar hänsyn till den långa tjänstgöringstiden, och vad som sammanhänger därmed, när det gäller de expeditionsvakter, som det här är fråga om.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 4—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksattachéer m. m.;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av bidrag ur domänfonden till föreningen för växtförädling av skogsträd; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

Punkten 1.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1939. Nr 23.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss betalningsskyldighet på grund av statsbidrag till ett avdiktningföretag inom Stensele socken av Västerbottens län, m. m.;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökning rörande vissa vattenregleringsföretag m. m.;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för Helgeåns reglering m. m.;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttning på övergångsstat av viss personal vid domänverket m. m.;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för avbetalning å statslån till vissa torrläggningföretag; samt

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till Kågedalens kalkbruksförening u. p. a. för utförande av en kalkbruksanläggning.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om införande av statlig kontroll av elektriska mätare m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 248, 249 och 253—255.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av den Tidaholms järnvägsaktiebolag tillhöriga Tidaholms järnväg;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av den Mjölby—Hästhalmens nya järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Mjölby—Hästholmen;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande av Svea artilleriregementes och Stockholms tygstations förläggningar å Järvafältet; samt

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förvaltningskostnader för handelsflottans pensionsanstalt.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 163, till Konungen angående utredning rörande åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och nybyggnadsarbeten vid nomadskolorna jämte en i ämnet väckt motion;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställningsförhållandena för biträdande lärare vid folkskolor och lärare vid mindre folkskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av återbetalningsskyldigheten beträffande till styrelsen för kommunala mellanskolan i Göteborg oriktigt utbetalta statsbidrag;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av andra huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga och anslag till extra utgifter;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Kinda kanal m. m.;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av telegrafverket tillhöriga fastigheter i Djursholms Ekeby, Stocksund och Falun;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga fastigheter m. m. jämte en motion; och

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja eller bortbyta tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion angående åtgärder för att mildra de ekonomiska fluktuationernas verkningar; och

nr 10, i anledning av väckt motion om helgdagars fredande för offentliga nöjes- och idrottstillställningar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,21 e. m.

In fidem
Eric Carlén.
